

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Eliška Čejková

Cizinci a český sociální systém:
Adaptace cizinců z vyspělých zemí na život v ČR

Prohlášení studenta

Prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci včetně příloh vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci 22. 6. 2018

.....

Bc. Eliška Čejková

Děkuji vedoucí své diplomové práce, paní Doc. PaedDr. Marcele Musilové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a za podporu.

Děkuji také všem účastníkům výzkumné části práce za trpělivost a ochotu, se kterou se výzkumu zúčastnili. V neposlední řadě patří dík mé rodině a také kolegyni Šárce Křivé za trpělivost, podporu a pochopení při psaní této práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Eliška Čejková
Katedra nebo ústav:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Cizinci a český sociální systém: Adaptace cizinců z vyspělých zemí na život v ČR
Název práce v angličtině:	Foreigners and the Czech social system: Adaptation of foreigners from advanced economies to life in the Czech Republic
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá adaptací cizinců z vyspělých zemí na život v ČR a tím, jak je při ní využíván český sociální systém. Teoretická část vymezuje druhy pobytového oprávnění cizinců ze zemí EU a tzv. třetích zemí. Ve druhé kapitole pojednává o adaptaci a ve třetí kapitole poskytuje přehled dávek českého sociálního systému ve vztahu k cizincům. V závěru teoretické části práce je zpracován přehled nároků na dávky ze sociálního systému ČR podle druhu oprávnění k pobytu. Výzkumná část práce obsahuje kvalitativní výzkumné šetření, které bylo realizováno pomocí případových studií. Cílem výzkumné části práce bylo zjistit, jaké jsou individuální rozdíly v adaptaci jednotlivých cizinců na život v ČR.
Klíčová slova:	Cizinci, adaptace, sociální systém ČR, sociální dávky, zdravotní pojištění, sociální služby, případová studie, Centrum na podporu integrace cizinců
Anotace v angličtině:	The thesis focuses on the adaptation of foreigners from advanced economies to the life in the Czech Republic and the way how the Czech social system is used during their adaptation. The theoretical part of this thesis defines the types of living permissions, the second chapter informs about adaptation and the third chapter presents summary of the benefits for foreigners in the Czech social system. In the research part, the thesis contains the qualitative research carried out by the means of the case studies. The aim of the research part is to find out which differences can be found between the individuals going through their adaptation.
Klíčová slova v angličtině:	Foreigners, Adaptation, Social system of the Czech Republic, Social benefits, Health instance, Social services, Case study, Center for the support of the integration of foreigners
Přílohy vázané k práci:	CD
Rozsah práce:	82 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

Úvod	1
1 Cizinci v České republice	3
1.1 Migrace a meziřesortní spolupráce	3
1.2 Občané EU a občané zemí mimo EU	5
2 Adaptace	12
2.1 Druhy adaptace	12
2.2 Akulturační stres a kulturní šok	12
2.3 Akulturační strategie	13
2.3.1 Typy akulturačních strategií	14
2.4 Předpoklady úspěšné adaptace	15
3 Sociální systém České republiky ve vztahu k cizincům	17
3.1 Instituce sociálního systému ČR	18
3.1.2 Česká správa sociálního zabezpečení	28
3.1.3 Sociální služby	34
3.1.4 Zdravotní pojištění	36
3.2 Přehled nároků na dávky ze sociálního systému ČR podle druhu oprávnění k pobytu	39
3.2.1 Občané EU a jejich rodinní příslušníci	39
3.2.2 Občané třetích zemí	40
Ostatní povolení k pobytu na území ČR	41
PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 Metodologie výzkumu	43
4.1 Případová studie	43
4.2 Rozhovor	44
4.3 Výzkumný vzorek	45
5 Případové studie	47
5.1 Případová studie č. 1	47
5.2 Případová studie č. 2	51
5.3 Případová studie č. 3	56
5.4 Případová studie č. 4	60
5.5 Případová studie č. 5	64
5.6 Případová studie č. 6	68
5.7 Interpretace	71
6 Shrnutí výzkumné části	74
Závěr	75
Seznam grafů a schémat	76
Seznam zkratk	77
Seznam použitých zdrojů	78

Úvod

Tématem diplomové práce je adaptace cizinců z vyspělých zemí na život v České republice. Jedná se o aktuální téma vzhledem ke stále probíhající migrační krizi, která se ovšem týká převážně uprchlíků z rozvojových zemí a ekonomických migrantů. V České společnosti téma migrace a migrantů velmi silně rezonuje a v kombinaci se strachem a neúplnými informacemi se v nedávné době stalo politickým nástrojem populistů.

Ačkoliv počet cizinců, kteří přicházejí na území České republiky, stále roste, dle dat Českého statistického úřadu se jedná zejména o občany EU, kteří se k nám stěhují kvůli zaměstnání nebo podnikání a dohromady tvoří kolem 9% z celkové zaměstnanosti v národním hospodářství.¹ Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na cizince z vyspělých zemí, kteří navzdory tomu, že se podílejí na ekonomickém rozvoji České republiky, stojí stranou zájmu médií a unikají pozornosti občanů ČR.

Cílem této práce je zjistit, jak probíhá adaptace cizinců z vyspělých zemí na život v České republice a zda, případně jak, je při ní využíván český sociální systém. Pro naplnění cíle bude použita případová studie doplněná o polostandardizovaný rozhovor. Dílčím cílem je vytvoření přehledu dávek českého sociálního systému, na které mají cizinci nárok v závislosti na typu jejich pobytového oprávnění. Pro práci jsem si stanovila dvě hypotézy. První hypotéza zní následovně: Základní subjektivně vnímaný problém cizinců při adaptaci na život v ČR představuje jazyková bariéra. Druhá hypotéza: Cizinci z vyspělých zemí při adaptaci na život v ČR využívají český sociální systém minimálně.

Práce je rozdělena do dvou částí. V teoretické části se zaměřuji na rozdíly v pobytu na území ČR mezi občany EU a občany tzv. třetích zemí. Další kapitola se věnuje adaptaci, včetně kulturního šoku, akulturačních strategií a předpokladů úspěšné adaptace. V závěrečné kapitole rozebírám jednotlivé dávky sociálního systému ČR a vyhodnocuji, které skupiny cizinců na ně mají nárok a jaké podmínky pro to musí splnit. V kapitole je také zahrnuta zmínka o zdravotním pojištění a je zakončena

¹ ČSÚ. Cizinci k nám přicházejí hlavně za prací [online]. *Český statistický úřad*. 22. 3. 2018 [cit. 2018-05-21]. Dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-k-nam-prichazeji-hlavne-za-praci>>

přehledem dávek ve vztahu k druhu pobytového oprávnění cizinců. V praktické části se věnuji kvalitativnímu výzkumu na výzkumném vzorku, který tvoří mladí cizinci z vyspělých zemí žijící v Ostravě.

Problematika cizinců z ekonomicky vyspělých zemí je v české literatuře dosud zpracovaná minimálně. Většina publikací se zaměřuje na cizince z méně rozvinutých zemí (např. Ukrajina, Vietnam) nebo se zabývá analýzou legislativy.

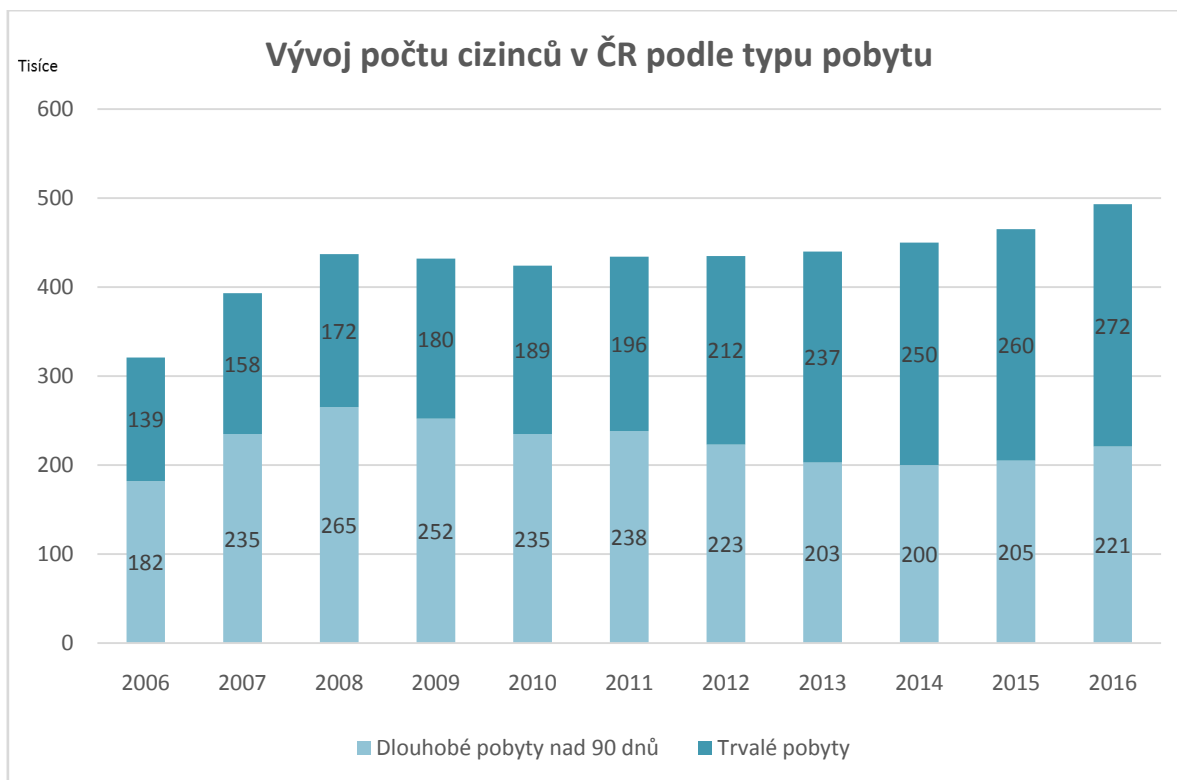
1 Cizinci v České republice

1.1 Migrace a meziresortní spolupráce

Česká republika prodělala za posledních 30 let přerod z vystěhovalecké země, v období před rokem 1989, na zemi tranzitní a nyní přistěhovaleckou. K této změně došlo v souvislosti s postupnou demokratizací země. I přesto je migrace cizinců na a z území ČR v našich podmínkách stále relativně novým fenoménem.² Terminologický slovník odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky definuje migraci jako *„přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních S ekonomickým rozvojem se intenzita migrace neustále zvyšuje.“*³ Migraci můžeme rozdělit podle délky pobytu na krátkodobou, dlouhodobou, trvalou a opakovanou. Dále rozlišujeme migraci ekonomickou, kdy migrant dobrovolně opouští svou zemi, aby zlepšil svou ekonomickou situaci a podle toho, zda se migrant na daném území vyskytuje na základě oprávnění či nikoliv dělíme migraci na legální a nelegální.

² ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálně-geografické diferenciace Česka. *Geografie – Sborník ČGS*, 116, 4, 2011, s. 435–436.

³ ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Často kladené dotazy: Slovníček pojmů [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>>

Graf č. 1: Vývoj počtu cizinců v České republice podle typu pobytu v letech 2006 až 2016⁴

Česká republika má možnost regulovat migraci za pomoci vydávání pobytových oprávnění a vízové praxe. Legální migrace je definována jako „proces řízeného, státem kontrolovaného přistěhovalectví“⁵ a zahrnuje např. migraci za účelem zaměstnání, studia nebo sloučení rodiny. Problematika legální migrace spadá pod odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR, který řeší agendu přechodných pobytů nad 90 dnů a agendu trvalých pobytů a s tím spojené vydávání oprávnění k pobytu. Kromě Ministerstva vnitra se na řešení problematiky vstupu, pobytu a vycestování cizinců z ČR podílí také Ministerstvo zahraničních věcí ČR (§ 165 - 166)⁶ a Služba cizinecké policie ČR (§ 163 – 164). Ministerstvo zahraničních věcí vydává tzv. schengenské vízum k pobytu na území státu schengenského prostoru na dobu maximálně 90 dnů a další povolení k pobytu pro personál zastupitelských úřadů cizích států nebo mezinárodních vládních organizací s akreditací v ČR (§ 49). Služba cizinecké policie se zabývá především odhalováním nelegální migrace, kam spadá např. kontrola legálnosti pobytu na území ČR. Zároveň je prověřeným orgánem pro splnění tzv.

⁴ ČSÚ. Cizinci: počet cizinců [online]. Český statistický úřad. 3. 5. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>>

⁵ ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Často kladené dotazy: Slovníček pojmů [online]. Ministerstvo vnitra České republiky. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>>

⁶ V této kapitole průběžně odkazují na paragrafy zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců

ohlašovací povinnosti, vydává prodloužení doby pobytu na krátkodobé vízum nebo potvrzení o krátkodobém pobytu pro účely uzavření manželství aj.⁷

V případě nelegální migrace se jedná o neřízenou migraci probíhající bez dohledu státních orgánů, kdy cizinci vstupují do země či v ní pobývají bez řádného právního titulu, kterým je vízum nebo pobytové oprávnění. Kromě nelegální migrace, často organizované převaděči, sem patří i nelegální migrace osob, kterým je později přiznána mezinárodní ochrana a jejich pobyt na území hostitelského státu je tak legalizován.⁸ Podmínky udělení mezinárodní ochrany a azylu uvádí zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

1.2 Občané EU a občané zemí mimo EU

Dle § 1 odst. 2) zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů, je za cizince považována každá fyzická osoba, která není státním občanem České republiky a to včetně občana Evropské unie. Po přistoupení České republiky k Evropské unii 1. května 2004 a s tím souvisejícími legislativními změnami byli cizinci dále rozděleni do dvou kategorií, a to na občany EU⁹ a jejich rodinné příslušníky¹⁰ (včetně občanů Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska) a občany tzv. třetích zemí. Občané EU a jejich rodinní příslušníci mají právo volného pohybu a pobytu, které je legislativně ukotveno Smlouvou o založení Evropských společenství a směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004, o právu občanů Unie. Tato smlouva jim umožňuje vstoupit na území ČR pouze na základě platného cestovního dokladu, popř. dokladu totožnosti a pobývat zde po neomezeně dlouhou dobu.¹¹ Pro občany třetích zemí je vstup na

⁷ POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY – SLUŽBA CIZINECKÉ POLICIE. O nás. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.policie.cz/clanek/o-nas-831034.aspx>>

⁸ ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Často kladené dotazy: Slovníček pojmů [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>>

⁹ Občan EU je občan Belgie, Bulharska, České republiky, Dánska, Estonska, Finska, Francie, Chorvatska, Irska, Itálie, Kypru, Litvy, Lotyšska, Lucemburska, Maďarska, Malty, Německa, Nizozemska, Polska, Portugalska, Rakouska, Rumunska, Řecka, Slovenska, Slovinska, Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, Španělska a Švédska EFEKTIVNÍ VEŘEJNÁ SPRÁVA. Občané EU a jejich rodinní příslušníci. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 6. 10. 2016 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici.aspx>>

¹⁰ Rodinný příslušník občana EU je rodinný příslušník občana EU, který je manžel, resp. registrovaný partner; rodič, jde-li o občana EU mladšího 21 let, o kterého skutečně pečuje; potomek mladší 21 let a další osoby uvedené v zákoně. Kromě toho je za rodinného příslušníka občana EU považován i cizinec, který prokáže, že je příbuzným občana EU za současného splnění zákonných podmínek a cizinec, který má s občanem EU trvalý partnerský vztah, který není manželstvím a žije s ním ve společné domácnosti. (Podle §15a Zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců).

¹¹ ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Legální migrace [online]. *Ministerstvo vnitra České*

území ČR komplikovanější a musí splnit řadu podmínek. Podrobněji se problematice druhů pobytu na území ČR věnují následující podkapitoly.

1.2.1 Občané EU a jejich rodinní příslušníci

U této skupiny cizinců rozlišujeme dva druhy pobytu, a to pobyt přechodný a trvalý.¹²

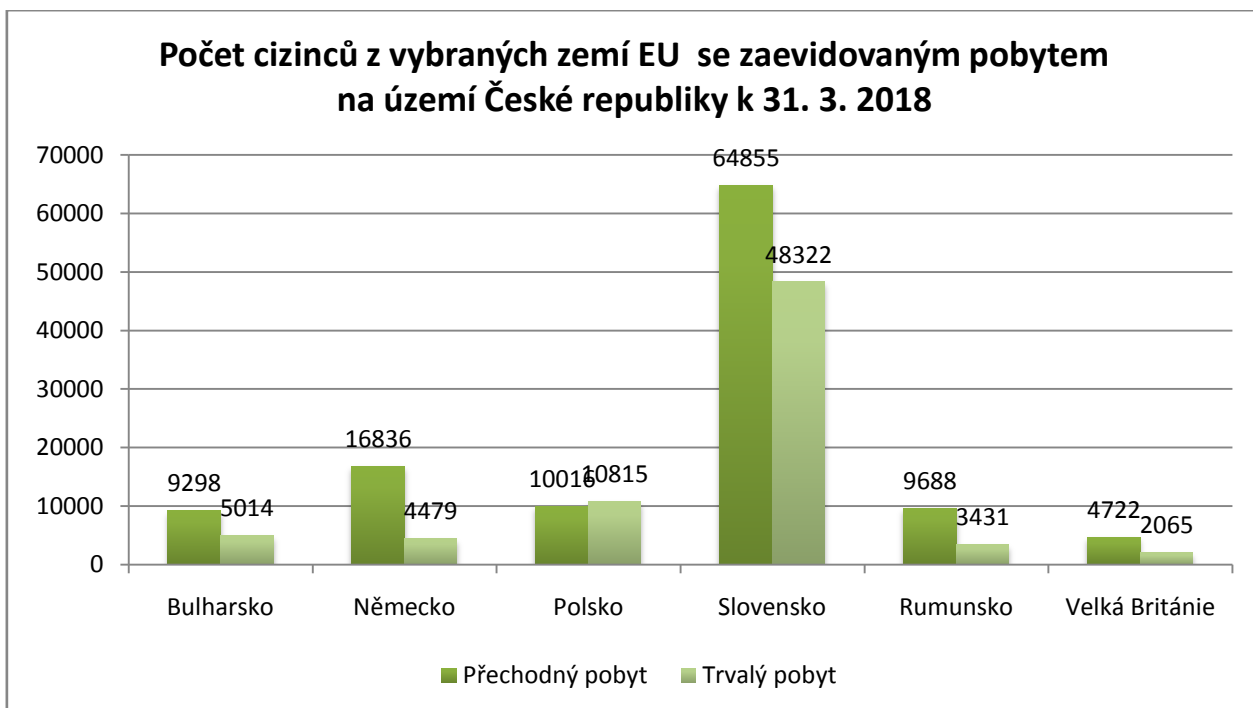
- **Přechodný pobyt:** Jak je uvedeno výše, občané EU a jejich rodinní příslušníci mohou přechodně pobývat na území ČR bez víz, pouze na základě platného cestovního dokladu nebo průkazu totožnosti (§ 18 písm. c) a e)). V případě, že délka jejich předpokládaného pobytu v ČR přesáhne 30 dní, mají tito tzv. ohlašovací povinnost, tj. do 30 dnů od vstupu na území ČR musí ohlásit svou přítomnost místně příslušnému odboru cizinecké policie, pokud tuto povinnost již nesplnili u ubytovatele (§ 93 odst. 2).¹³ Pokud hodlají pobývat na území ČR déle než tři měsíce, mohou požádat o potvrzení o přechodném pobytu občana EU na území ČR (§ 87a odst. 1), a to na kterémkoli pracovišti Ministerstva vnitra ČR. Toto potvrzení je dobrovolné, vydává se na žádost občana EU a má neomezenou platnost. Argumentem pro získání potvrzení může být usnadnění komunikace s bankami, úřady a jinými institucemi.¹⁴ Pro rodinné příslušníky občana EU je ale toto potvrzení povinné a vydává se na dobu shodnou s předpokládanou dobou pobytu občana EU, maximálně ale na 5 let (§ 87b odst. 1).
- **Trvalý pobyt:** O povolení k trvalému pobytu může občan EU požádat po 5 letech nepřetržitého přechodného pobytu na území ČR (§ 87g odst. 1), jeho rodinný příslušník pak po 2 letech nepřetržitého pobytu na území ČR, pokud je rodinným příslušníkem občana EU po dobu alespoň 1 roku (§ 87h odst. 1 písm. b). Průkaz o povolení k trvalému pobytu občana EU je vydáván na dobu platnosti 10 let a může být opakovaně prodloužen. Dnem, kdy rozhodnutí o povolení k trvalému pobytu nabude právní moci, je osoba zařazena do registru pojištěnců všeobecného zdravotního pojištění (§ 73) a vztahuje se na ni zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění.

republiky. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/legalni-migrace.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>>

¹² EFEKTIVNÍ VEŘEJNÁ SPRÁVA. Občané EU a jejich rodinní příslušníci. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 6. 10. 2016 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici.aspx>>

¹³ Nesplní-li cizinec svou povinnost hlášení pobytu, dopouští se přestupku. Za tento přestupek lze uložit pokutu až do výše 3000,- Kč. POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY – SLUŽBA CIZINECKÉ POLICIE. Hlášení pobytu cizinců. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.policie.cz/clanek/hlaseni-pobytu-cizincu.aspx>>

¹⁴ ČSÚ. Cizinci: Metodika počtu cizinců. [online]. *Český statistický úřad*. 7. 3. 2017 [cit. 2018-22-05]. Dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/cizinci/metodika-poctu-cizincu>>

Graf č. 2: Počet cizinců z vybraných zemí EU se zaevidovaným pobytem na území ČR¹⁵

Povinnosti cizinců upravuje § 103 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců. Kromě ohlašovací povinnosti musí občané EU a jejich rodinní příslušníci neprodleně nahlásit policii ztrátu či odcizení cestovního dokladu a do 3 pracovních dnů pak o této skutečnosti uvědomit orgán, který doklad vydal. K dalším povinnostem cizince patří například nutnost ohlásit do 15 pracovních dnů změnu jména či příjmení, osobního stavu a údajů v cestovním dokladu či dokladu totožnosti (včetně jeho výměny) a do 30 pracovních dnů pak musí cizinec nahlásit změnu místa pobytu na území ČR, pokud se jedná o pobyt delší než 180 dní (§ 98 odst. 1).¹⁶

1.2.2 Občané třetích zemí

Občané tzv. třetích zemí musí pro vstup na území ČR splnit následující podmínky:¹⁷

- Mít platný cestovní doklad, tj. platný ještě nejméně tři měsíce po předpokládaném datu odjezdu z území ČR. Zároveň musí být doklad vydán v předchozích deseti letech.

¹⁵ ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Statistiky: Cizinci s povoleným pobytem [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 24. 4. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/docDetail.aspx?docid=21609249&doctype=ART>>

¹⁶ EGOVERNMENT. Občané EU a jejich rodinní příslušníci. Povinnosti cizince. [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 17. 7. 2017 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/informace-pro-cizince-obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici-povinnosti-cizince.aspx>>

¹⁷ MODERNÍ ÚŘAD. Občané třetích zemí. Příjezd do ČR, povinnosti a délka pobytu. [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 10. 8. 2017 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/prijezd-do-cr-povinnosti-a-delka-pobytu.aspx>>

- Pokud je to požadováno, mít platné krátkodobé vízum, dlouhodobé vízum nebo povolení k dlouhodobému či trvalému pobytu.
- Zdůvodnit účel a podmínky předpokládaného pobytu.
- Mít zajištěny dostatečné prostředky pro obživu a to jak na dobu předpokládaného pobytu, tak na návrat do své země původu nebo na průjezd do třetí země, ve které je zaručeno jejich přijetí nebo musí být schopni si tyto prostředky legálním způsobem opatřit.
- Nesmí být osobami vedenými v Schengenském informačním systému, jimž má být odepřen vstup.
- Nesmí být považováni za hrozbu pro veřejný pořádek, vnitřní bezpečnost, veřejné zdraví nebo mezinárodní vztahy kteréhokoliv z členských států, zejména nesmí být osobami, jimž má být podle vnitrostátních databází členských států odepřen vstup z uvedených důvodů.

Po vstupu na území České republiky mají občané třetích zemí povinnost ohlásit místně příslušnému odboru cizinecké policie místo svého pobytu v ČR, a to do 3 pracovních dnů (§ 93 odst. 1). Pro splnění ohlašovací povinnosti je nutné mít platný cestovní doklad a vyplnit přihlašovací lístek (§ 97), který je k dispozici na pracovištích cizinecké policie. Tato povinnost se, podobně jako u občanů EU, nevztahuje na ty cizince, kteří ohlašovací povinnost splnili u ubytovatele. Stejně tak musí občané třetích zemí hlásit změnu příjmení, osobního stavu či změnu údajů v cestovním dokladu. Pokud se jedná o bezvízový pobyt nebo pobyt na krátkodobé vízum, hlásí občan třetí země tyto změny cizinecké policii, v případě dlouhodobého víza či dlouhodobého nebo trvalého pobytu pak pracovišti MV ČR.¹⁸

1.2.2.1 Krátkodobý a dlouhodobý pobyt

U občanů třetích zemí rozlišujeme podle délky pobytu krátkodobý pobyt (do 90 dnů) na základě bezvízového styku nebo schengenského víza a dlouhodobý pobyt (nad 90 dní) na základě dlouhodobého víza, dlouhodobého nebo trvalého povolení k pobytu.

- **Krátkodobý pobyt:** Jedná se o pobyt v délce maximálně 90 dní během 180denního období. Tento typ pobytu je upraven evropskou legislativou,¹⁹ která rozlišuje třetí země na ty,

¹⁸ MODERNÍ ÚŘAD. Občané třetích zemí. Příjezd do ČR, povinnosti a délka pobytu. [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 10. 8. 2017 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/prijezd-do-cr-povinnosti-a-delka-pobytu.aspx>>

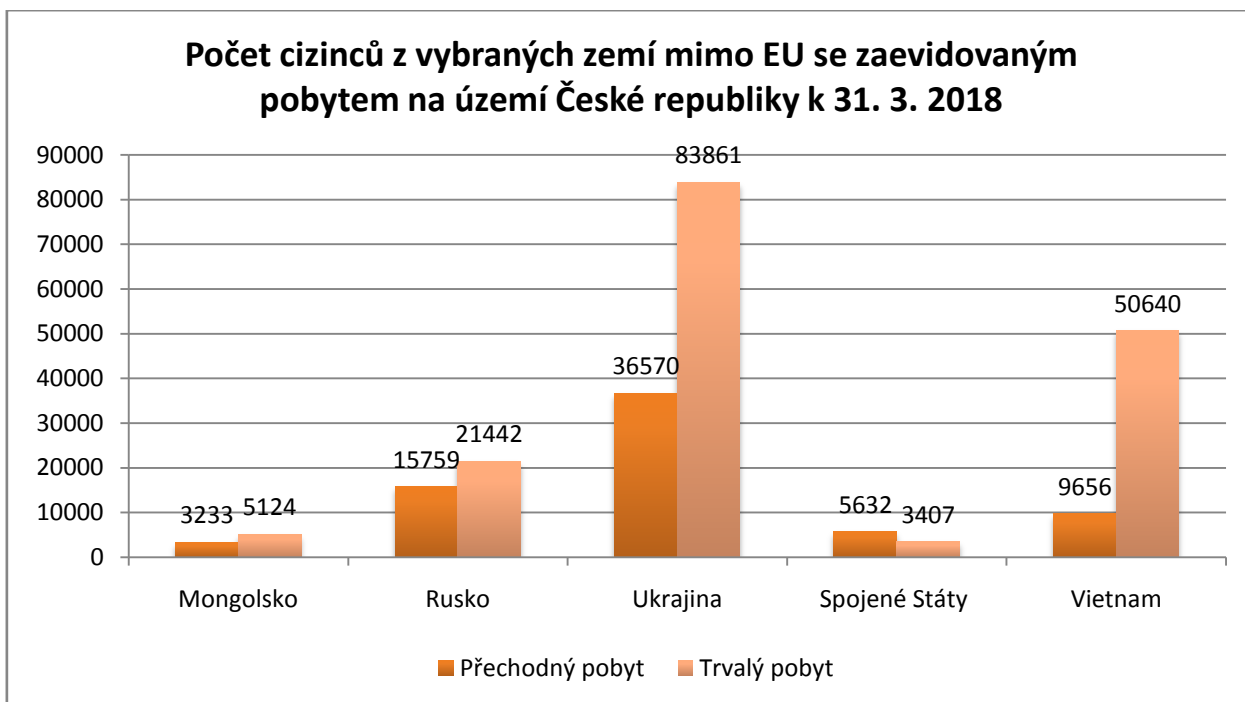
¹⁹ Nařízení Rady (ES) č. 539/2001 ze dne 15. března 2001, kterým se stanoví seznam třetích zemí, jejichž **státní**

jejichž občané musí při překračování vnějších hranic disponovat vízem (§ 20) a na ty, které jsou od této povinnosti osvobozeny (§ 18 písm. a) a b)). Osvobození od vízové povinnosti neplatí pro občany třetích zemí, kteří chtějí na území ČR vykonávat výdělečnou činnost. Občané třetích zemí, pro které platí vízová povinnost, musí před překročením maximální povolené doby opustit schengenský prostor a znovu do něj vstoupit až poté, kdy znovu splňují zákonné podmínky.

- **Dlouhodobý pobyt:** Dlouhodobým pobytem je pobyt nad 90 dní. Pro získání dlouhodobého víza za účelem pobytu na území ČR delším než 3 měsíce (§ 17b, § 30 až 31) je třeba podat žádost na zastupitelském úřadu ČR v zahraničí. Účelem pobytu na území ČR může být studium, podnikání, pozvání, sloučení rodiny, účast na kulturní akci a převzetí povolení k pobytu. Dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání bylo nahrazeno zaměstnaneckou kartou a dlouhodobým vízem za účelem sezónního zaměstnání.²⁰ Pokud je občan třetí země držitelem dlouhodobého víza a hodlá na území ČR přechodně pobývat po dobu delší než 1 rok za zachování účelu pobytu, může si podat žádost o povolení k dlouhodobému pobytu (§ 42), a to na pracovišti Ministerstva vnitra ČR. Pokud občan třetí země dlouhodobé vízum nemá, lze podat žádost na zastupitelském úřadu ČR, ale pouze ve stanovených případech jako je např. studium nebo sloučení rodiny. Také občané třetích zemí mohou na území ČR získat trvalý pobyt. Podmínky získání trvalého pobytu jsou oproti občanům EU komplikovanější a jsou uvedeny v § 66 až 68 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců.

příslušníci musí mít při překračování vnějších hranic vízum, jakož i seznam třetích zemí, jejichž státní příslušníci jsou od této povinnosti osvobozeni. EU LAW AND PUBLICATIONS [online]. EUR-Lex. Access to European Union Law. Nedatováno [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1470923525517&uri=CELEX:32001R0539>>

²⁰ EGOVERNMENT. Občané třetích zemí: Vízum k pobytu nad 90 dnů (dlouhodobé) [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 15. 5. 2018 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobe.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>>

Graf č. 3: Počet cizinců z vybraných zemí mimo EU se zaevidovaným pobytem na území ČR²¹

1.2.2.2 Ostatní povolení k pobytu na území ČR

- **Zaměstnanecká karta:** (§ 42g až 42h) Tato karta představuje specifické povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem zaměstnání a nahrazuje dřívější vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem zaměstnání, povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání a zelenou kartu, které byly zrušeny. Cizinec, který je držitelem této karty, je oprávněn pobývat na území ČR a současně pracovat na pozici, pro kterou byla tato karta vydána, popř. na pozici která byla schválena odborem azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra. Karta je obvykle vydávána na dobu, po kterou trvá zaměstnání, maximálně však na 2 roky s možností prodloužení (§ 44 odst. 6).
- **Modrá karta:** (§ 42i až 42j) Obdobou zaměstnanecké karty je tzv. modrá karta. Oproti zaměstnanecké kartě je vydávána pouze pro zaměstnání vyžadující vysokou kvalifikaci a opravňuje tak cizince jak k pobytu na území ČR, tak k výkonu zaměstnání bez nutnosti dalšího pracovního povolení. Za vysokou kvalifikaci je pro tyto účely považováno řádně ukončené vysokoškolské vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání, které trvalo aspoň 3 roky. Databázi volných míst pro držitele modré karty spravuje Ministerstvo práce a sociálních věcí

²¹ ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Statistika: Cizinci s povoleným pobytem. [online]. Ministerstvo vnitra České republiky. 24. 4. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/docDetail.aspx?docid=21609249&doctype=ART>>

prostřednictvím Úřadu práce ČR.²²

- **Vízum za účelem sezónního zaměstnání:** Pokud je účelem pobytu na území ČR sezónní zaměstnání, může cizinec požádat o krátkodobé (§ 21) nebo dlouhodobé vízum za účelem sezónního zaměstnání (§ 32). U krátkodobého víza tohoto typu je maximální povolená doba pobytu tři měsíce, u dlouhodobého víza pak maximálně šest měsíců. Sezónní zaměstnání je definováno jako výkon činnosti, která je závislá na ročním období. Odvětví zaměstnání, která jsou považována za sezónní, stanovuje vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 322/2017 Sb., o stanovení seznamu odvětví zaměstnání, která zahrnují činnosti závislé na ročním období. Jedná se např. o lesnictví a těžbu dřeva nebo o stravování a pohostinství.
- **Karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance:** (§ 42k až 42l; § 44 odst. 8) Další možností, jak získat povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR je pro občany třetích zemí tzv. karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance, která umožňuje dočasný převod zaměstnance v rámci nadnárodní společnosti ze země, která není členským státem EU do její pobočky na území ČR. Tato karta je vydávána pro pobyt přesahující tři měsíce, a to za účelem zaměstnání na pracovní pozici manažera, specialisty nebo zaměstnaného stážisty, na kterou byl cizinec převeden ze státu, který není členským státem Evropské unie. Platnost karty je omezena dobou převedení zaměstnance na území členského státu EU. U manažera a specialisty může činit maximálně tři roky, u zaměstnaného stážisty jeden rok. Potřebnou kvalifikaci manažera, specialisty a zaměstnaného stážisty pro získání této karty vymezuje § 42k odst. 3 až 5 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců.
- **Karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance jiného členského státu Evropské unie:** (§ 42m) Tato karta představuje variantu karty předchozí pro případy, kdy je občan třetí země již držitelem povolení k pobytu vnitropodnikově převedeného zaměstnance vydaného jiným členským státem EU. Jedná se tedy o cizince zaměstnaného v zemi mimo EU, který byl převeden do jednoho z členských států EU, kde se stal držitelem povolení k pobytu vnitropodnikově převedeného zaměstnance a posléze byl stejným způsobem převeden do České republiky, kde bude pobývat déle než 90 dnů a vykonávat práci na pracovní pozici manažera, specialisty nebo zaměstnaného stážisty, na kterou byl převeden.

²² INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. Hledání volných míst obsaditelných držiteli modré karty. [online]. Úřad práce ČR. Nedařováno [cit. 2018-05-24]. Dostupné z <http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/modka/vm>

2 Adaptace

2.1 Druhy adaptace

Adaptace je pojem, který má široký obsah a se kterým se můžeme setkat v mnoha vědních disciplínách. Z pohledu biologie se jedná o základní mechanismus, pomocí něhož se jedinec vyrovnává se svým prostředím a zahrnuje akomodaci (přizpůsobení se) a asimilaci (přizpůsobení si). Adaptací jedince se rozumí přizpůsobení se jedince buď okamžité situaci, například závažné osobní krizi, nebo proces celoživotního přizpůsobování se prostředí.²³ Adaptaci lze také rozdělit podle dalších hledisek, a to např. podle adekvátnosti na přiměřenou a nepřiměřenou, podle doby trvání na krátkodobou a dlouhodobou, podle rozsahu na úplnou a částečnou a také podle subjektu na individuální a skupinovou.²⁴ Sociologie rozlišuje druhy adaptace podle nejčastějších oblastí života člověka, na něž je nezbytné se adaptovat, a to na adaptaci kulturní, sociální a pracovní. Tyto tři druhy adaptace jsou vzájemně provázané. Adaptace na kulturu, do níž se člověk narodí, je základním socializačním úkolem jedince. Složitější je adaptace na novou kulturu při mezikulturní migraci a to tím více, čím větší je rozdíl mezi původní a novou kulturou. Předpokladem úspěšné adaptace na novou kulturu je kromě adaptace sociální (přizpůsobení životním podmínkám) a pracovní (funkční zapojení do pracovního procesu) také navázání a udržování uspokojivých mezilidských vztahů (adjustace).²⁵

2.2 Akulturační stres a kulturní šok

V souvislosti s adaptací na novou kulturu se setkáváme s pojmy akulturační stres a kulturní šok. V obou případech se jedná o zátěž, která provází jedince při setkání s novou, neznámou kulturou. Akulturační stres se objevuje jak na individuální, tak na skupinové úrovni. Na individuální úrovni s sebou přináší projevy jako strach, zmatení a dezorientaci. Na úrovni skupinové se jedná o nepochopení tomu, jak je společnost nastavena (např. odlišné rozdělení rodových rolí nebo jiné pojetí vztahu k autoritám). Zároveň ale existují i jedinci, kteří akulturační stres neprožívají a stresory spojené s adaptací na novou kulturu naopak vnímají jako příležitost nebo výzvu, což svědčí o jejich úspěšné adaptaci.²⁶ Druhý pojem, kulturní šok, je pak do určité míry totožný s termínem „akulturační stres“ a označuje

²³ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0. s. 11 - 12

²⁴ PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017. 362 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-5646-2. s. 16

²⁵ PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017. 362 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-5646-2. s. 14

²⁶ GILLERNOVÁ, Ilona a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 256 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2798-1. s. 98

„stresovou reakci člověka na příchod do nové kultury, výrazně odlišné od té, v níž vyrůstal.“²⁷ Akulturační stres je podle některých odborníků vhodnější termín, protože lépe vystihuje interkulturní stránku tohoto fenoménu, kdy jedinec zažívá reakci na střet své kultury s kulturou novou, nikoliv pouze izolovanou reakci na novou kulturu.²⁸

Každý člověk nebo sociální skupina vykazuje specifický způsob, jakým se s novým kulturním prostředím vyrovnává. Zda se u člověka objeví známky kulturního šoku či akulturačního stresu je podmíněno řadou vnějších i vnitřních faktorů, ale po delší době strávené v nové kultuře zákonitě nastává proces změn známý jako akulturace. Jedná se o „proces sociálních a kulturních změn, které vznikají v důsledku kontaktu různých kultur.“²⁹ Jandourek definuje akulturaci jako „přebírání prvků cizí kultury jednotlivci, skupinami, popř. celými sociálními vrstvami (...) Přizpůsobení může být částečné nebo úplné, přičemž záleží na formě kontaktu mezi kulturami.“³⁰ Způsoby vyrovnávání se s novým kulturním prostředím rozdělil kanadský psycholog John W. Berry do čtyř typů tzv. akulturačních strategií, a to na asimilaci, separaci, marginalizaci a integraci, přičemž volba akulturační strategie výrazně ovlivňuje úspěšnost adaptace. Strategie, která nejčastěji vede k adaptaci je integrace, naopak nejméně úspěšnou strategií je marginalizace. Asimilace a separace jsou jakýmsi mezičlánkem mezi těmito dvěma strategiemi.³¹

2.3 Akulturační strategie

V pluralitních společnostech můžeme dle J. W. Berryho najít akulturační strategie, které se dotýkají dvou klíčových otázek. Jedná se o rozpor mezi snahou o zachování vlastní kultury jedince (cultural maintenance) a snahou o zapojení do hostitelské kultury včetně přejímání některých jejích znaků (contact and participation). Tyto dvě proti sobě jdoucí teze převedl Berry do schématu, které ukazuje jejich vztah k jednotlivým typům strategií.³²

²⁷ HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 311 s. ISBN 80-7178-803-1. s. 121

²⁸ GILLERNOVÁ, Ilona a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 256 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2798-1. s. 98

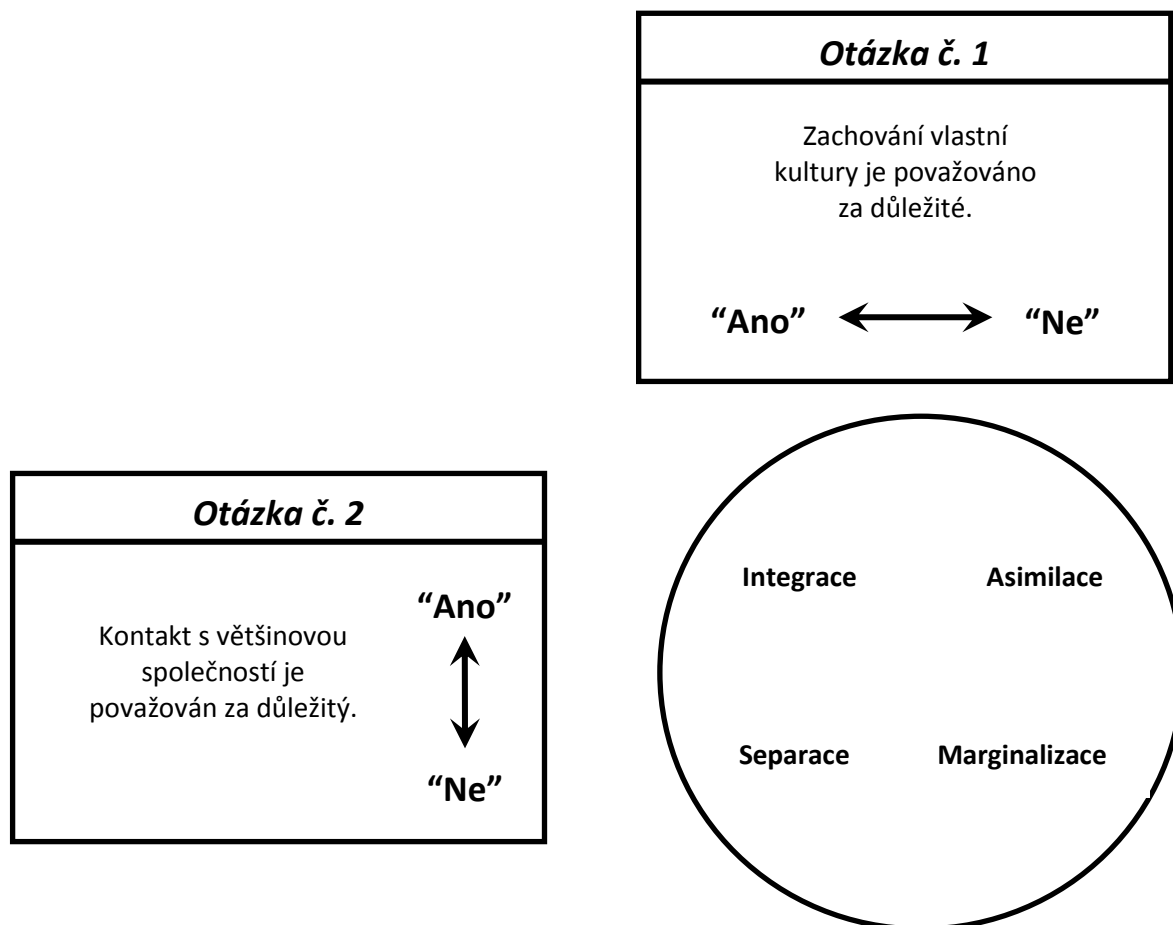
²⁹ VODÁKOVÁ Alena, ed. et al. *Sociální a kulturní antropologie*. Vyd. 2. rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 175 s. Sociologické pojmosloví; sv. 3. ISBN 80-85850-29-X. s. 114

³⁰ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0. s. 17-18

³¹ BERRY, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. In *Applied Psychology: An International Review*. International Association of Applied Psychology. Ročník 46, vydání č. 1. Leden 1997. s. 9 a 24

³² BERRY, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. In *Applied Psychology: An International Review*. International Association of Applied Psychology. Ročník 46, vydání č. 1. Leden 1997. s. 9

Schéma č. 1: Schéma akulturačních strategií podle J. W. Berryho³³

2.3.1 Typy akulturačních strategií

- **Asimilace:** K asimilaci dochází, pokud jedinec nebo skupina nepovažuje udržení vlastní kultury za důležité a naopak se snaží se o co největší splynutí s kulturou hostitelské země. Asimilace může být dobrovolná nebo vynucená. Podle Průchy³⁴ se jedná o proces postupného včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury a to tak, že dochází k ztrátě znaků původní kultury, které jsou nahrazeny znaky dominantní, přejímané kultury.
- **Separace:** Opakem asimilace je separace, kdy je se jedinec či skupina snaží o

³³ BERRY, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. In *Applied Psychology: An International Review*. International Association of Applied Psychology. Ročník 46, vydání č. 1. Leden 1997. s. 10

³⁴ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. 220 s. Psychologie. ISBN 978-80-7367-709-1. s. 50

maximální možné zachování vlastní kultury a vědomě se vyhýbá kontaktu s kulturou novou. S pojmem separace úzce souvisí pojem segregace. U segregace dochází k izolaci menšiny na základě rozhodnutí většiny, která chce udržet svou kulturní identitu. Důvody pro strategii segregace mohou být rasové, náboženské či jiné.

- **Marginalizace:** Tato strategie nastává v situaci, kdy je nemožné zachovat si vlastní kulturu nebo o její zachování nemá jedinec zájem a zároveň se nezajímá ani o novou kulturu a to často jako důsledek sociálního vyloučení nebo diskriminace. Jedinec se tedy neztotožňuje ani s jednou z kultur.
- **Integrace:** Poslední akulturační strategií je integrace, kdy je přítomna snaha o uchování vlastní kultury, ale zároveň se jedinec cítí být nedílnou součástí nové kultury, kterou považuje za důležitou. Integrovaní imigranti tak mají dvojitou kulturní identitu a to svou původní a nově získanou.³⁵

Integrace je považována za ideální akulturační strategii, ale lze ji dosáhnout pouze v případech, kdy si ji jedinec dobrovolně zvolí za svou a hostitelská země je vůči nově příchozím cizincům otevřená, inkluzivní a podporuje kulturní rozmanitost. Tato strategie vyžaduje po minoritní společnosti přijetí základních hodnot společnosti majoritní. Majoritní společnost musí být naopak připravena upravit zavedené systémy jako školství, zdravotní péči a přístup na pracovní trh tak, aby lépe odpovídaly potřebám všech skupin žijících v dané společnosti.³⁶

2.4 Předpoklady úspěšné adaptace

Výsledkem dlouhodobé akulturace je adaptace. Nicméně míra adaptace je velmi variabilní a zahrnuje celou škálu možností. Od jedinců velmi dobře adaptovaných, kteří zvládají život v nové společnosti bez problémů, až po ty špatně adaptované, kteří nevědí, co si v nové kultuře počít.³⁷ Předpokladem úspěšného zvládnutí adaptace na cizí kulturu je - mimo jiné - schopnost jedince vcítit se do cizí mentality se všemi jejími specifiky a naučit se lépe interpretovat cizí vzorce chování. Dále je nezbytné umět vyhodnotit vhodnost či nevhodnost určitého chování v dané společnosti a pochopit, jak funguje dynamika tamějších mezilidských vztahů. Tyto schopnosti a dovednosti jsou nazývány interkulturní kompetence a předurčují

³⁵ PRŮCHA Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. 220 s. Psychologie. ISBN 978-80-7367-709-1. s. 98

³⁶ BERRY, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. In *Applied Psychology: An International Review*. International Association of Applied Psychology. Ročník 46, vydání č. 1. Leden 1997. s. 10–11

³⁷ BERRY, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. In *Applied Psychology: An International Review*. International Association of Applied Psychology. Ročník 46, vydání č. 1. Leden 1997. s. 20

jedince k tomu, že při setkání s jinou kulturou obstojí. Patří mezi ně např. sebereflexe, empatie, zvědavost či tolerance odlišnosti.³⁸

³⁸ GILLERNOVÁ, Ilona a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 256 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2798-1. s. 101

3 Sociální systém České republiky ve vztahu k cizincům

Sociální systém je „komplex zákonů a institucí, které jsou výrazem preferencí vládnoucí politické reprezentace a jejichž prostřednictvím se má sociální politika v konkrétním státě provádět.“³⁹ (Ke změnám v sociálním systému proto zpravidla dochází v povolebním období v důsledku politických změn.) Česká republika se, spolu s dalšími zeměmi bývalého východního bloku, řadí k zemím, jež mají tzv. redistributivní model sociální politiky. To v praxi znamená, že dominantní roli při zajišťování sociálních práv přejímá za občany stát. Tento model sociální politiky poskytuje poměrně velké množství dávek relativně velkému počtu příjemců. Jedná se tedy o model výhodný pro občany, ale zároveň ekonomicky náročný pro stát.⁴⁰

Tomu, jaké možnosti poskytuje český sociální systém zde žijícím cizincům, se věnuje následující kapitola. Protože se práce zabývá cizinci z vyspělých zemí, záměrně je vynechána kategorie cizinců, kteří podléhají zákonu o azylu č. 325/1999 Sb., tedy cizinců, jimž byl udělen azyl nebo doplňková ochrana a dále také specifická kategorie cizinců, kteří jsou držitelé víza k pobytu nad 90 dnů za účelem strpení pobytu podle § 33 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. Cílem této kapitoly není obsáhnout sociální systém České republiky v celé jeho šíři, ale umožnit čtenáři základní orientaci a nastínit, na které dávky našeho sociálního systému mohou dosáhnout i cizinci a jaké podmínky k tomu musí splnit.

Základem právního rámce pro nárok na dávky a benefity sociálního systému ČR představuje pro cizince pobytové právo, které upravuje povolení k pobytu na území ČR a kterému se věnuje první kapitola této práce. Kromě samotného držení oprávnění k pobytu je důležité, na jak dlouho je uděleno, zda a za jakých podmínek může být prodlouženo a jaké je riziko, že toto povolení jedinec pozbude. Pro integraci do nové společnosti je rozhodující nejen fyzická přítomnost jedince na území daného státu, ale také jeho společenské perspektivy. Čím nižší mají jedinci právní jistotu, že jejich pobyt bude prodloužen, tím horší jsou předpoklady pro jejich integraci do společnosti.⁴¹ Obecně lze vypožorovat (jistou) souvislost mezi typem pobytu a mírou práv, které jsou s ním spojeny, kdy platí, že s délkou

³⁹ KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Vydání první. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. 269 stran. ISBN 978-80-245-2096-4. s. 11

⁴⁰ KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Vydání první. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. 269 stran. ISBN 978-80-245-2096-4. s. 37-38

⁴¹ TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8. s. 96-97

pobytu narůstají i práva pobývajících cizinců a naprostá rovnost cizinců s občany ČR nastává až v momentě, kdy cizinec získá české občanství.⁴²

3.1 Instituce sociálního systému ČR

Nejvyšším orgánem státní správy v sociální oblasti je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV). Do kompetencí MPSV patří, mimo jiné, oblast sociální politiky, oblast sociálního pojištění a oblast zaměstnanosti, kterým se tato kapitola věnuje podrobněji. MPSV jsou podřízeny Úřad práce ČR (ÚP ČR) a Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ).⁴³

3.1.1 Úřad práce České republiky

Pracovní problematika spadá do kompetence Úřadu práce ČR (ÚP) od roku 1990, kdy byl zřízen zákonným opatřením předsednictva ČNR č. 306/1990 Sb., o zřízení úřadů práce. Za dobu jeho fungování došlo k několika organizačním změnám, k poslední v roce 2011, kdy byl Úřad rozdělen na generální ředitelství ÚP, krajské pobočky a kontaktní pracoviště. Jak uvádí § 4 odst. 1 písm. a) až h) zákona č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ÚP plní úkoly v oblasti zaměstnanosti, ochrany zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, státní sociální podpory, dávek pro osoby se zdravotním postižením, příspěvku na péči, pomoci v hmotné nouzi, inspekci poskytování sociálně-právní ochrany a dávek pěstounské péče.⁴⁴ Od 1. ledna 2012, kdy k výplatě dávek v nezaměstnanosti a státní sociální podpory přibyla i výplata dávek hmotné nouze a dávek pro osoby se zdravotním postižením, je ÚP ČR jednotným výplatním místem všech nepojistných dávek sociálního systému ČR.⁴⁵

3.1.1.1 Podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci

K dávkám vypláceným v rámci státní politiky zaměstnanosti patří podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci, které jsou zároveň jedinými pojistnými

⁴² TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8. s. 104

⁴³ O MPSV. [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 4. 1. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/65>>

⁴⁴ V rozsahu a za podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti, zákonem o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, zákonem o státní sociální podpoře, zákonem o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, zákonem o sociálních službách a zákonem o pomoci v hmotné nouzi.

⁴⁵ KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Vydání první. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. 269 stran. ISBN 978-80-245-2096-4. s. 49

dávkami v působnosti úřadu práce. Tyto dávky jsou upraveny zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v § 39 až 57.

- **Podpora v nezaměstnanosti:** Jedná se o dávku určenou uchazečům o zaměstnání,⁴⁶ kteří musí pro její získání splňovat řadu podmínek. V posledních dvou letech před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání musí získat alespoň 12 měsíců důchodového pojištění, nepobírat starobní důchod ani dávky nemocenského pojištění a samozřejmě požádat krajskou pobočku Úřadu práce, u které jsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání, o poskytnutí dávky. Doba výplaty dávky se liší v závislosti na věku uchazeče o zaměstnání v den podání žádosti, pohybuje se mezi 5 měsíci u uchazečů do 50 let a 11 měsíci u uchazečů nad 55 let.
- **Podpora při rekvalifikaci:** Na podporu v rekvalifikaci má nárok uchazeč o zaměstnání, který nepobírá starobní důchod a účastní se rekvalifikace zajištěné krajskou pobočkou ÚP. Rozhodné období je pro nárok na podporu při rekvalifikaci stejné jako pro podporu v nezaměstnanosti – poslední 2 roky před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání. Do této doby může být započtena i tzv. náhradní doba zaměstnání.⁴⁷

Výše podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci se stanovuje procentní sazbou z uchazečova čistého měsíčního výdělku v jeho posledním ukončeném zaměstnání během rozhodného období. Výpočet výše obou podpor podléhá řadě podmínek, které jsou uvedeny § 50 až 57 zákona o zaměstnanosti.

Zákon o zaměstnanosti zajišťuje všem uchazečům o zaměstnání rovné zacházení bez jakékoliv formy diskriminace. U občanů EU a jejich rodinných příslušníků zákon přímo deklaruje jejich rovnocenné právní postavení s občany ČR. Stejně postavení zákon zaručuje i rodinným příslušníkům občanů ČR, kteří nejsou občany ani ČR ani EU. Pro získání nároku na podporu v nezaměstnanosti a podporu při rekvalifikaci je, kromě výše zmíněných podmínek, důležitá i podmínka bydliště. U občana EU nebo jeho rodinného příslušníka je za bydliště považována adresa trvalého nebo přechodného pobytu na území ČR, popř. adresa místa, kde se jedinec obvykle zdržuje. U cizince, který je v ČR na základě držení modré karty, je za bydliště považována adresa uvedená jako místo pobytu v agendovém informačním systému

⁴⁶ Uchazečem o zaměstnání je podle § 24 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti: „fyzická osoba, která osobně požádá o zprostředkování vhodného zaměstnání krajskou pobočku Úřadu práce, v jejímž územním obvodu má bydliště, a při splnění zákonem stanovených podmínek je krajskou pobočkou Úřadu práce zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání.“

⁴⁷ Náhradní doba zaměstnání je definována v § 41 odst. 3 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

cizinců. U ostatních skupin cizinců je za bydliště považována adresa trvalého bydliště. Trvalé bydliště je tedy u této skupiny cizinců další podmínkou, kterou musí splnit pro získání nároku na podporu v nezaměstnanosti či rekvalifikaci.⁴⁸

3.1.1.2 Dávky hmotné nouze

Dávky hmotné nouze jsou jedním z opatření, kterým Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení a jsou upraveny zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Dalšími souvisejícími právními předpisy jsou zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Dávky hmotné nouze se poskytují jednotlivcům nebo rodinám, které nemají dostatečné příjmy a proto nemohou uspokojit své životní potřeby a současně si příjem nemohou z objektivních důvodů zvýšit. Cílem poskytování dávek hmotné nouze je motivovat tyto osoby k aktivnímu řešení své situace. Tento cíl vychází z předpokladu, že každá pracující osoba se musí mít lépe než ta, která nepracuje nebo se práci vyhýbá. Kromě samotného poskytování dávek je součástí systému pomoci v hmotné nouzi také sociální práce s příjemci dávek.⁴⁹

Dávkami hmotné nouze jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Mimořádná okamžitá pomoc je dávka poskytovaná jednorázově, příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení jsou dávky vyplácené periodicky, měsíčně.⁵⁰

- **Příspěvek na živobytí:** Jedná se o základní dávku pomoci v hmotné nouzi, jež pomáhá řešit nedostatečný příjem osoby či společně posuzovaných osob.⁵¹ Nárok na příspěvek na živobytí má osoba či rodina v hmotné nouzi, pokud její příjem, po odečtení přiměřených nákladů na bydlení, nedosahuje částky živobytí posuzovaných osob. Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně a pro stanovení živobytí okruhu společně posuzovaných osob se jednotlivé částky sčítají. Výše příspěvku se určuje jako rozdíl mezi živobytím⁵² osoby či rodiny a jejím příjmem, od něhož se odečtou přiměřené náklady na bydlení. Maximální výše přiměřených nákladů na bydlení je do 30 % příjmu osoby či rodiny, v Praze pak do 35 % příjmu.⁵³

⁴⁸ § 5 odst. b zákona 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

⁴⁹ MPSV. [online]. *Pomoc v hmotné nouzi*. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/5>>

⁵⁰ § 4 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

⁵¹ Okruh společně posuzovaných osob je vymezen zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

⁵² Částku živobytí určuje § 24 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

⁵³ Tuto dávku upravuje § 21 až 29 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

- **Doplatek na bydlení:**⁵⁴ Tato dávka je určena k úhradě odůvodněných nákladů na bydlení, pokud k tomu osobě nebo rodině nestačí vlastní příjmy, a to včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Dávku může získat vlastník užívající byt, nebo jiná osoba užívající byt na základě smlouvy či jiného právního titulu. Podmínkou nároku k získání doplatku na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí.⁵⁵ Výše doplatku na bydlení se určuje jako rozdíl mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájem, služby spojené s bydlením aj.) sníženou o částku příspěvku na bydlení a částkou o kterou příjem osoby (spolu s přiděleným příspěvkem na živobytí) převyšuje částku živobytí osoby.
- **Mimořádná okamžitá pomoc:** Smyslem této dávky je poskytnout okamžitou pomoc osobám, které se nacházejí v situaci, jež vyžaduje bezodkladné řešení. Podmínky nároku na tuto dávku jsou uvedeny v § 36 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Jedná se např. o postižení vážnou mimořádnou událostí (požár, povodeň atd.) nebo ohrožení sociálním vyloučením (osoby vracející se z vězení nebo opouštějící dětský domov po dosažení zletilosti aj.). Výše dávky mimořádné okamžité pomoci závisí na konkrétní situaci, ve které se osoba nachází a je specifikována v § 37 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Situaci hmotné nouze definuje § 2 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. V § 3 téhož zákona najdeme negativní vymezení osoby v hmotné nouzi, tedy, kdo osobou v hmotné nouzi není. Naopak § 5 stejného zákona vymezuje okruh oprávněných osob, čili osob, které mají na dávky hmotné nouze nárok, pokud splní zákonem dané podmínky.

Ve vztahu k cizincům z rozvinutých zemí žijících na území České republiky mohou na příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení dosáhnout ti, kteří mají na území ČR bydliště⁵⁶ a zároveň jde o:

- Osoby, které jsou na území České republiky hlášeny k trvalému pobytu.
- Cizince bez trvalého pobytu na území České republiky, kterým tato práva zaručuje

⁵⁴ Tuto dávku upravuje § 33 až 35a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

⁵⁵ Doplatek na bydlení lze přiznat (s přihlédnutím k celkovým sociálním a majetkovým poměrům), i osobě, které příspěvek na živobytí nebyl přiznán, protože její příjem/příjem společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí osoby/společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3násobek této částky.

⁵⁶ Jak uvádí § 5 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, „osoba má bydliště na území České republiky, zejména pokud se zde dlouhodobě zdržuje, vykonává zde výdělečnou činnost, žije zde s rodinou, plní zde povinnou školní docházku nebo se zde soustavně připravuje na budoucí povolání, popřípadě existují jiné významné důvody, zájmy či aktivity, jejichž vzájemná souvislost dokládá sepětí této osoby s Českou republikou.“ Stejná definice bydliště platí i pro zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

mezinárodní smlouva.

- Občany EU a jejich rodinné příslušníky, jsou-li hlášeni na území České republiky k pobytu delšímu než 3 měsíce a nevyplývá-li jim nárok na tyto dávky z přímo použitelného předpisu Evropských společenství.
- Cizince a jejich rodinné příslušníky, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajících rezidenta Evropského společenství na území jiného členského státu EU, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky.
- Na dávku mimořádné okamžité pomoci mohou v situaci, kdy hrozí vážná újma na zdraví a s přihlédnutím k jejich celkovým majetkovým a sociálním poměrům, mohou dosáhnout všichni cizinci, kteří na území ČR pobývají legálně a ve výjimečných případech i cizince pobývající zde nelegálně.⁵⁷

3.1.1.3 Dávky státní sociální podpory

Dávky státní sociální podpory jsou další skupinou dávek, které vyplácí Úřad práce. Jedná se o dávky poskytované fyzickým osobám ve společensky uznaných sociálních situacích jako je např. narození dítěte. Vyplácením těchto dávek stát částečně přebírá zodpovědnost za vzniklou sociální situaci a podílí se na úhradě nákladů na výživu a ostatní základní potřeby rodin a dětí. Rozlišujeme dávky poskytované v závislosti na výši příjmu, což je přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a porodné, a dávky poskytované bez ohledu na výši příjmu, kam patří rodičovský příspěvek a pohřebné.⁵⁸

Dávky poskytované v závislosti na výši příjmu

- **Přídavek na dítě:**⁵⁹ Tato dávka slouží rodinám k úhradě nákladů spojených s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě žijící v domácnosti, jejíž rozhodný příjem⁶⁰ je nižší než 2,7 násobek životního minima rodiny. Příjem je posuzován za předchozí kalendářní čtvrtletí a počítá se do něj i rodičovský příspěvek. Dávka je poskytována ve třech výších v závislosti na věku nezaopatřeného dítěte.

⁵⁷ MPSV. [online]. *Sociální zabezpečení cizinců v ČR*. 21. 6. 2018 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/603>>

⁵⁸ Podle § 1 až 2 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

⁵⁹ Tuto dávku upravuje § 17 až 19 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

⁶⁰ Rozhodný příjem pro přiznání této dávky je blíže specifikován v § 4 a 5 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

- **Příspěvek na bydlení:**⁶¹ Jak vyplývá z názvu, příspěvek na bydlení slouží jednotlivcům či rodinám s nízkými příjmy k úhradě nákladů na bydlení. Nárok na čerpání této dávky má vlastník nebo nájemce bytu, který v něm má přihlášený trvalý pobyt, a to pokud jeho náklady na bydlení představují 30 % příjmu rodiny (v Praze 35%) a současně je těchto 30% (35%) příjmu rodiny částka nižší než normativní náklady stanovené zákonem. Podklady pro žádost o tuto dávku se dokládají za uplynulé kalendářní čtvrtletí.⁶²
- **Porodné:** Jednorázově poskytovaná dávka má za cíl pomoci rodinám s nižšími příjmy kompenzovat náklady spojené s narozením dítěte. Nárok na porodné má žena, která porodila své první nebo druhé dítě, pokud byl příjem rodiny v předcházejícím kalendářním čtvrtletí nižší než 2,7 násobek životního minima rodiny. Výše porodného je pevně stanovená částka, a to 13 000 Kč na první živě narozené dítě a 10 000 Kč na druhé živě narozené dítě.⁶³

Dávky poskytované bez ohledu na výši příjmu

- **Rodičovský příspěvek:** Účelem rodičovského příspěvku je finanční podpora rodiče (matky či otce) po dobu, kdy nemůže být kvůli péči o dítě do 4 let výdělečně činný. Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc vykonává celodenní řádnou péči o dítě do 4 let věku. Příspěvek je vyplácen měsíčně. Celková vyplacená částka činí 220 000 Kč, ale doba pobírání příspěvku a jeho výše se liší podle toho, jak si ji rodič nastaví nebo jak mu určí zákon. Výši rodičovského příspěvku lze měnit jednou za tři měsíce.⁶⁴
- **Pohřebné:** Jedná se o jednorázově poskytovanou dávku vyplácenou osobě, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo rodiči nezaopatřeného dítěte, pokud měla zemřelá osoba ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Výše pohřebného činí 5 000 Kč.

Okruh oprávněných osob k pobírání dávek státní sociální podpory definuje § 3 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Na dávky státní sociální podpory mají nárok cizinci z vyspělých zemí, pokud se řadí do jedné z následujících kategorií:

⁶¹ Tuto dávku upravuje § 24 až 28 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

⁶² INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. [online]. *Příspěvek na bydlení*. 1. 1. 2018 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni>

⁶³ Podle § 44 až 46 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

⁶⁴ Podle § 30 a 31 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

- Jsou na území ČR hlášeni k trvalému pobytu a mají zde bydliště.⁶⁵
- Pokud na území ČR nemají trvalý pobyt, jsou oprávněnými osobami po uplynutí 365 dnů ode dne nahlášení k pobytu.
- Jsou držiteli povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta Evropského společenství na území jiného členského státu EU, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky,⁶⁶ a mají-li bydliště na území České republiky. Tato podmínka platí i pro jejich rodinné příslušníky.
- Bylo jim vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem vědeckého výzkumu, výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci nebo jim byla vydána zaměstnanecká karta, pokud mají zároveň bydliště na území ČR.
- Jsou zaměstnání na území ČR nebo byli zaměstnání na území ČR po dobu alespoň 6 měsíců a nyní jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání, pokud mají povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR a mají zde bydliště.
- Jde o občany EU a jejich rodinné příslušníky, jejichž nárok na tyto dávky vyplývá z Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a dalších souvisejících právních předpisů.

Na přídatek na dítě mohou dosáhnout i nezaopatřené děti cizinců, pokud byla jejich rodičům vydána karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance nebo karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance jiného členského státu EU na dobu alespoň devíti měsíců a pokud tyto nezaopatřené děti mají povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR a současně zde mají bydliště. Stejně podmínky platí i pro získání nároku na rodičovský příspěvek (kdy je ale příjemcem příspěvku rodič) a na pohřebné, na něž má kromě této skupiny cizinců nárok i držitel krátkodobého víza za účelem sezónního zaměstnání nebo víza k pobytu nad 90 dní za účelem sezónního zaměstnání.⁶⁷

3.1.1.4 Dávky pro osoby se zdravotním postižením

V kompetenci Úřadu práce jsou také dávky pro osoby se zdravotním postižením, které jim mají pomoci zmírnit důsledky jejich zdravotního postižení a podpořit jejich sociální začlenění. Tyto dávky upravuje zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se

⁶⁵ Dle § 3 odst. 7 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře může MPSV v odůvodněných případech vydat rozhodnutí o prominutí podmínky trvalého pobytu.

⁶⁶ Podle § 42c zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

⁶⁷ Podle § 3 odst. 3 až 5 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů a patří sem příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Kromě příspěvků upravuje tento zákon i problematiku průkazu osoby se zdravotním postižením.

- **Příspěvek na mobilitu:** Příspěvek na mobilitu je určen pro osoby, které se během kalendářního měsíce opakovaně za úhradu dopravují nebo jsou dopravovány, zároveň jsou starší 1 roku a mají nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením ZTP nebo ZTP/P. Z nároku na příspěvek jsou vyloučeny osoby, kterým jsou poskytovány pobytové sociální služby dle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách. Výše příspěvku na mobilitu je pevně daná a činí 550 Kč měsíčně.⁶⁸
- **Příspěvek na zvláštní pomůcku:**⁶⁹ Tato dávka je důležitá proto, že zdaleka ne všechny pomůcky, které osoby se zdravotním postižením potřebují, jsou hrazeny ze systému veřejného zdravotního pojištění. Na příspěvek na zvláštní pomůcku má nárok osoba s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, těžkým sluchovým postižením nebo těžkým zrakovým postižením. Zároveň se musí jednat o tzv. dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, za který se pro účely zákona považuje stav, který dle poznatků lékařské vědy trvá více než 1 rok a současně nesmí žadatelův zdravotní stav vylučovat přiznání tohoto příspěvku. Podrobné podmínky nároku na zvláštní pomůcku jsou poměrně komplikované a upravuje je § 9 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Výše příspěvku se odvíjí od typu pomůcky a je specifikována v § 10 téhož zákona.

Na dávky pro osoby se zdravotním postižením mohou cizinci z vyspělých zemí žijící na území ČR dosáhnout v případě, že splní zákonem stanovené podmínky, mají bydliště na území ČR a zároveň:

- Jsou na území ČR hlášeni k trvalému pobytu.
- Jim nárok na tuto dávku zaručuje mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu.

⁶⁸ Podle § 6 a 7 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.

⁶⁹ Druhy a typy zvláštních pomůcek uvádí vyhláška č. 388/2011 Sb.

- Jsou občané EU nebo rodinní příslušníci občana EU hlášení na území ČR k pobytu delšímu než 3 měsíce, pokud jim nárok na tuto dávku vyplývá z Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 492/2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Unie.
- Jsou držiteli povolení k trvalému pobytu na území jiného členského státu EU, pokud jsou zároveň na území ČR hlášení k dlouhodobému pobytu.⁷⁰

3.1.1.5 Dávky pěstounské péče

Poslední z dávek poskytovaných Úřadem práce ČR jsou dávky pěstounské péče, které upravuje část pátá zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Pěstounská péče je rozdělena podle toho, kdo ji vykonává. Z tohoto hlediska rozlišujeme tzv. pečující osobu a osobu v evidenci. Osobou v evidenci je osoba vedená v evidenci osob, jež jsou oprávněny poskytovat pěstounskou péči na přechodnou dobu (PPND). Za pečující osobu je považován pěstoun (mimo PPND), dále osoba, která je poručníkem dítěte, pokud o dítě osobně pečuje, osoba, která byla pěstounem nebo poručníkem dítěte do jeho zletilosti (pouze po dobu kdy má toto dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte), osoba, které je dítě dočasně svěřeno před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do PP a osoba, které bylo dítě dočasně svěřeno do péče po dobu, kdy probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.⁷¹ Agenda náhradní rodinné péče je obsáhlá a kromě dalších benefitů, jakým je např. právo na zajištění krátkodobé péče o svěřené dítě při vyřizování nezbytných osobních záležitostí, obsahuje také dávky, kterými je tato forma péče podporována finančně. Dávky pěstounské péče jsou upraveny v Hlavě II zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Konkrétně se jedná o příspěvek na úhradu potřeb dítěte (§ 47f a § 47g), příspěvek při převzetí dítěte (§ 47i), odměnu pěstouna (§ 47i až § 47k), příspěvek na zakoupení motorového vozidla (§ 47m) a příspěvek při ukončení pěstounské péče (§ 47h).

- **Příspěvek na úhradu potřeb dítěte:** Tento příspěvek pomáhá pěstounovi či pěstounům kompenzovat náklady spojené s výchovou a výživou svěřeného dítěte. Nárok na tuto dávku má nezletilé nezaopatřené dítě,⁷² které bylo svěřeno do pěstounské péče, ovšem příspěvek je vyplácen pečující osobě. Nárok přetrvává i po dosažení zletilosti dítěte, pokud splňuje zákonem dané podmínky, avšak maximálně do 26 let jeho věku. Po dovršení zletilosti je příspěvek vyplácen přímo dítěti. Příspěvek je

⁷⁰ Okruh oprávněných osob definuje §3 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.

⁷¹ Podle § 4a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

⁷² Kdo je považován za nezaopatřené dítě pro účely zákona specifikují § 11 až 16 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

vyplácen měsíčně a jeho výše se odvíjí od věku dítěte, případně i stupni závislosti na péči jiné osoby.

- **Příspěvek při převzetí dítěte:** Jedná se o jednorázovou dávku pro pečující osobu při převzetí dítěte do pěstounské péče. Výše příspěvku se pohybuje v rozmezí od 8 000 Kč do 10 000 Kč v závislosti na věku dítěte.
- **Odměna pěstouna:** Nárok na odměnu pěstouna má jak osoba pečující, tak osoba v evidenci. Pokud jsou osobou pečující nebo osobou v evidenci manželé, vyplácí se odměna pouze jednomu z nich. Osoba pečující či osoba v evidenci může tuto dávku získat také v případě, že dítě svěřené do její péče dosáhlo zletilosti, současně nemá nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, protože pobírá důchod z důchodového pojištění, jehož výše je stejná nebo vyšší než tento příspěvek. Výše odměny se liší podle toho, zda jde o osobu pečující nebo osobu v evidenci. Osoba v evidenci dostává měsíčně částku 20 000 Kč a to i v případě, že momentálně o žádné dítě nepečuje. Naopak u osoby pečující je pro stanovení výše odměny rozhodující, kolik dětí má v péči a zda jsou tyto děti osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, popř. v jakém stupni závislosti.
- **Příspěvek na zakoupení motorového vozidla:** Nárok na tuto dávku má pouze osoba pečující a to v případě, kdy má ve své péči alespoň 3 děti včetně zletilých nezaopatřených dětí, které osobě pečující zakládají nárok na čerpání odměny pěstouna. Cílem této dávky je usnadnit pečující osobě péči např. při zajišťování kroužků a dalších volnočasových aktivit dětí. Výše příspěvku je stanovena na 70% pořizovací ceny motorového vozidla nebo doložených výdajů na jeho opravy, maximálně ale 100 000 Kč. Pečující osoba nesmí toto vozidlo využívat k výdělečné činnosti.
- **Příspěvek při ukončení pěstounské péče:** Tato dávka je určena osobě, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to dnem zániku nároku na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Jedná o jednorázově poskytovanou dávku, jejíž výše činí 25 000 Kč.

K okruhu oprávněných osob,⁷³ které mají nárok na dávky pěstounské péče za splnění zákonem daných podmínek, z řad cizinců z vyspělých zemí patří:

⁷³ Podle § 47o zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

- Cizinci, kteří mají oprávnění k přechodnému či trvalému pobytu na území ČR, pokud zde mají bydliště.
- Nezletilí cizinci svěřeni na území ČR do péče nahrazující péči rodičů, pokud mají na území ČR bydliště.
- Cizinci, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu na území jiného členského státu EU, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky a také jejich rodinní příslušníci s povolením k dlouhodobému na území ČR, pokud zde mají bydliště.⁷⁴
- Cizinci a jejich rodinní příslušníci, kterým nárok na dávky pěstounské péče vyplývá Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 492/2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Unie.

Na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nárok také nezletilé nezaopatřené dítě, pokud splňuje zákonné podmínky, má povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR, včetně bydliště a bylo svěřeno do pěstounské péče cizinci, kterému byla vydána karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance nebo karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance jiného členského státu EU na dobu alespoň devíti měsíců.⁷⁵

3.1.2 Česká správa sociálního zabezpečení

Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) vznikla 1. září 1990, kdy vešel v účinnost zákon č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Ke vzniku ČSSZ došlo sloučením České správy nemocenského pojištění, Správy nemocenského pojištění Svazu českých a moravských výrobních družstev a Úřadu důchodového zabezpečení v Praze. ČSSZ je orgánem státní správy, mezi jehož agendu patří oblast sociálního zabezpečení (důchodové a nemocenské pojištění) a lékařská posudková služba. Pravomoci ČSSZ upravuje zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. V rámci mezistátních smluv o sociálním zabezpečení také funguje jako styčný orgán vůči zahraničním institucím, pokud se jedná o důchody, peněžité dávky v nemoci a mateřství a peněžité dávky v případě nemocí z povolání a pracovních úrazů.⁷⁶

⁷⁴ Dle § 47o odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí může MPSV v odůvodněných případech vydat rozhodnutí o prominutí podmínky trvalého pobytu.

⁷⁵ Podle § 47o odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

⁷⁶ ČSSZ. [online]. *Profil České správy sociálního zabezpečení*. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/profil-organizace/>>

3.1.2.1 Důchodové pojištění

Základním právním předpisem upravujícím nárok na důchody, podmínky pro jejich výplatu a způsob, jakým se stanoví jejich výše, je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, jenž nabyl účinnosti 1. ledna 1996. Účast na základním důchodovém pojištění je dle tohoto zákona povinná. Důchodové pojištění je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby pro případ životní situace jakou je stáří, invalidita nebo ztráta živitele či partnera. Po splnění zákonných podmínek mají pojištěnci nárok na vyplacení dávek důchodového pojištění. Jedná se o důchod starobní, invalidní a pozůstalostní důchody – vdovský, vdovecký a sirotčí. Výše důchodu má dvě složky, základní a procentní výměru. Základní výměra je pevná částka, která je stejná pro všechny druhy důchodů a stanovuje se procentní sazbou z průměrné mzdy. Procentní výměra se naopak stanovuje individuálně na základě procentní sazby z výpočtového základu dle získané doby pojištění.⁷⁷

- **starobní důchod:**⁷⁸ Účelem starobního důchodu je zabezpečení pojištěnce pro dobu, kdy kvůli vyššímu věku nebude schopen výdělečné činnosti. Předpokladem nároku na starobní důchod je splnění dvou podmínek, a to dosažení důchodového věku a splnění potřebné doby pojištění. Minimální doba pojištění činí 25, pokud pojištěnec dosáhl důchodového věku nebo 15 let, pokud dosáhl věku alespoň 65 let. Tyto podmínky blíže upravují § 28 až 32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Způsob stanovení výše starobního důchodu je pak definován § 33 až 36 téhož zákona. Pokud se jedná o občana EU, který si pojištění platil v jiné členské zemi EU, bude tato doba při posuzování nároku na důchod zohledněna. U občana z třetí země bude tato doba pojištění zohledněna pouze, pokud existuje mezinárodní smlouva mezi ČR a touto třetí zemí.⁷⁹
- **invalidní důchod:**⁸⁰ Účel invalidního důchodu je podobný jako u důchodu starobního, tedy zabezpečit jedince, který kvůli svému dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu nemůže vykonávat výdělečnou činnost nebo je při jejím výkonu výrazně zdravotně omezen. Nárok na invalidní důchod má pojištěnec do 65 let věku, který se stal invalidním následkem pracovního úrazu nebo se stal invalidním, získal potřebnou

⁷⁷ MPSV. [online]. *Důchodové pojištění*. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/3>>

⁷⁸ Podle § 28 až 37c zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

⁷⁹ MPSV. [online]. *Sociální zabezpečení cizinců v ČR*. 21. 6. 2018 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/603>>

⁸⁰ Podle § 38 až 42 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

dobu pojištění a ke dni vzniku invalidity mu nevznikl nárok na řádný starobní důchod. Za invalidního je pojištěnec považován, pokud následkem jeho dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti minimálně o 35%. Pro vyměření invalidního důchodu zákon rozlišuje tři druhy invalidity podle poklesu pracovní schopnosti. Výše invalidního důchodu závisí na stupni invalidity a dalších faktorech, jak je uvedeno v § 41 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Podmínkou nároku na invalidní důchod III. stupně je trvalý pobyt na území ČR.⁸¹

- **vdovský/vdovecký důchod:**⁸² Spolu se sirotčím důchodem se jedná o tzv. pozůstalostní důchod, který napomáhá jednotlivci či rodině kompenzovat snížení příjmu spojené se ztrátou manžela či manželky. Vdova má nárok na vdovský důchod po zesnulém manželovi, který pobíral starobní nebo invalidní důchod, popř. ke dni smrti splnil potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní nebo invalidní důchod nebo zemřel následkem pracovního úrazu. Vdovec má nárok na vdovecký důchod za stejných podmínek ve vztahu k zesulé manželce. Tento důchod je standardně vyplácen po dobu 1 roku od smrti manžela/manželky. Doba výplaty důchodu ale může být prodloužena, a to za podmínek uvedených v §50 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Vdovský/vdovecký důchod se skládá ze základní a procentní výměry, proto se jeho výše liší v závislosti na částce procentní výměry.
- **sirotčí důchod:** Nárok na sirotčí důchod náleží nezaopatřenému dítěti, zemřel-li rodič či osvojitel dítěte nebo osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, za předpokladu, že zesnulý splnil ke dni úmrtí podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na starobní nebo invalidní důchod, popř. zemřel-li následkem pracovního úrazu. Podrobněji jsou podmínky nároku na tento důchod uvedeny v § 52 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Výše sirotčího důchodu se podobně jako u vdovského/vdoveckého důchodu skládá ze základní a procentní výměry, přičemž se liší podle částky, která činí procentní výměru.⁸³

Pokud splní pojištěnec zároveň podmínky k získání více důchodů stejného druhu nebo invalidního a současně starobního důchodu, vyplácí se pouze vyšší důchod. Pokud splní pojištěnec nárok na získání invalidního a starobního důchodu a současně s tím i na důchod

⁸¹ Podle § 42 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

⁸² Podle § 49 až 51 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

⁸³ Podle § 52 a 53 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

vdovský/vdovecký či sirotčí, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů polovina procentní výměry, pokud zákon nestanoví jinak.⁸⁴

3.1.2.2 Nemocenské pojištění

Nemocenské pojištění je dalším typem dávek sociálního zabezpečení, na které má nárok pouze výdělečně činná osoba. U zaměstnanců je účast na nemocenském pojištění povinná, u osob samostatně výdělečně činných dobrovolná. Smyslem nemocenského pojištění je ekonomické zabezpečení pojištěnců v případě tzv. krátkodobé sociální události, kterou je dočasná pracovní neschopnost, těhotenství a mateřství ošetřování člena rodiny aj. Základním právním předpisem pro oblast nemocenského pojištění je zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Od 1. 6. 2018 je v systému nemocenského pojištění poskytováno 6 dávek, jedná se o nemocenské, peněžitou pomoc v mateřství, ošetřovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, dávka otcovské poporodní péče a dlouhodobé ošetřovné.

- **Nemocenské:** Tato dávka slouží k finanční podpoře zaměstnance nebo podnikatele v době jeho nemoci (tzn. v době, kdy byl uznán dočasně práce neschopným) nebo mu byla nařízena karanténa na více než 21 dní. Nárok na nemocenské ale nemá pojištěnec, který si dočasnou pracovní neschopnost přivodil úmyslně. Zaměstnanec nebo osoba samostatně výdělečně činná, může začít pobírat nemocenské od 15. dne trvání své dočasné pracovní neschopnosti do jejího konce, maximálně ale po 380 kalendářních dnů. Zaměstnanec má navíc právo pobírat po prvních 14 kalendářních dnů tzv. náhradu mzdy, která je vyplácena jeho zaměstnavatelem od čtvrtého pracovního dne pracovní neschopnosti, v případě nařízené karantény pak od prvního dne. Podrobněji jsou podmínky nároku na nemocenské, jeho výši a způsob výplaty definovány v §23 až 31 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.
- **Peněžítá pomoc v mateřství:** Jedná se o dávku, jejímž cílem je finančně podpořit ženu, která nemůže být v důsledku těhotenství nebo mateřství výdělečně činná. Na peněžitou pomoc v mateřství (PPM) má nárok žena, která byla v posledních dvou letech před nástupem na PPM alespoň 270 kalendářních dní nemocensky pojištěna, a žena, která nastoupila na PPM v ochranné lhůtě. Nástup na PPM si, pokud zákon nestanoví jinak, určuje pojištěnka sama a to v období od počátku 8 - do 6. týdne před předpokládaným dnem porodu. Výše peněžité pomoci v mateřství je za kalendářní den

⁸⁴ MPSV. [online]. *Důchodové pojištění*. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/3>>

stanovena na 70 % denního vyměřovacího základu.⁸⁵ PPM je v zákoně č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění upravena v § 32 až 38.

- **Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a v mateřství:** Tento příspěvek je určen zaměstnankyni, která byla kvůli těhotenství, mateřství nebo kojení převedena na jinou práci, z níž má nižší výdělek než ze svého původního zaměstnání. Proto je vyplácen pouze za kalendářní dny, během nichž trvá převedení na jinou práci, u těhotných žen maximálně do 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Stanovení výše tohoto příspěvku je odlišné od ostatních dávek nemocenského pojištění. Určuje se jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem ke dni, kdy byla zaměstnankyně převedena na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení. Podmínky nároku na vyrovňovací příspěvek v těhotenství a v mateřství jeho výši a vymezení podpůrní doby vymezuje § 42 až 44 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.
- **Dávka otcovské poporodní péče:** Na tzv. otcovskou má nárok otec dítěte, který o ně pečuje nebo osoba (muž či žena), jež dítě převzala do péče nahrazující péči rodičů, pokud se jedná o dítě mladší 7 let. Pro účely této dávky je otcem dítěte muž zapsaný v matrice jako jeho otec. Nástup na otcovskou musí proběhnout v období 6 týdnů od narození dítěte (převzetí dítěte do péče), přičemž doba výplaty dávky je maximálně 1 týden bez možnosti přerušování a začíná dnem nástupu na otcovskou. Výše dávky otcovské poporodní péče je, stejně jako peněžitá pomoc v mateřství, stanovena na 70% denního vyměřovacího základu.⁸⁶
- **Ošetřovné:** Ošetřovné je dávka určená zaměstnanci, který nemůže pracovat, protože musí ze zákonem daných důvodů ošetřovat dítě mladší 10 let nebo nemocného člena domácnosti. Podmínkou je, aby ošetřovaná osoba žila s příjemcem ošetřovného v jedné domácnosti, což neplatí pro ošetřování nebo péči o dítě do 10 let jeho rodičem. Podpůrní doba u této dávky činí maximálně 9 kalendářních dnů, popř. 16 kalendářních

⁸⁵ Denní vyměřovací základ se používá při stanovení výše dávky nemocenského pojištění a zjistí se tak, „že se vyměřovací základ (veškerý příjem podléhající odvodu pojistného na důchodové pojištění; u osob samostatně výdělečně činných vyměřovací základy, ze kterých bylo uhrazeno pojistné na nemocenské pojištění) v rozhodném období dělí počtem kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Do tohoto počtu dnů se však některé dny nezahrnují (jde o tzv. vyloučené dny), aby neodůvodněně nedocházelo ke snížení výše denního vyměřovacího základu - např. dny pobírání nemocenského. Takto stanovený průměrný denní příjem se dále pro výpočet dávek upravuje (redukuje) podle stanovených redukčních hranic příjmu.“ SLOVNÍK SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Denní vyměřovací základ – nemocenské pojištění*. 2018. [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://slovník.mpsv.cz/denni-vymerovaci-zaklad-nemocenske-pojisteni.html>>

⁸⁶ Podle § 38a až 38d zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

dnů, pokud se jedná o osamělého zaměstnance, který trvale pečuje alespoň o 1 dítě, jež neukončilo povinnou školní docházku. Výše ošetřovného je stanovena na 60 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den.⁸⁷

- **Dlouhodobé ošetřovné:** Nejnovější z dávek nemocenského pojištění je možné čerpat od 1. června 2018. Pro nárok na dlouhodobé ošetřovné je nutné splnit podmínky na straně ošetřující osoby i na straně ošetřovaného. Ošetřovaná osoba musí splnit podmínku závažného zhoršení zdravotního stavu, který vyžadoval alespoň 7 denní hospitalizaci a v den propuštění z nemocniční péče jí musí být potvrzeno, že je nutná celodenní péče v délce minimálně 30 dní. Ošetřovaná osoba musí dát písemný souhlas konkrétní osobě, která ji bude ošetřovat. Ošetřující osobou může být téměř kdokoliv z užší nebo širší rodiny.⁸⁸ Ošetřující osoba, která je zaměstnancem, musí splnit podmínku dlouhodobé účasti na pojištění, která trvala minimálně po dobu 90 kalendářních dnů v posledních 4 měsících předcházejících vzniku dlouhodobé péče (u zaměstnance). U OSVČ musí být ošetřující osoba pojištěna minimálně poslední 3 měsíce. Maximální doba výplaty této dávky činí 90 dnů a začíná první prvním dnem. Doba výplaty dávky činí maximálně 90 dní vzniku potřeby dlouhodobé péče. Výše dlouhodobého ošetřovného byla stanovena na 60% redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den.⁸⁹

Vzhledem k tomu, že za pojištěnce je pro účely zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění dle § 3 písm. a) považována fyzická osoba, která je účastna pojištění nebo fyzická osoba po zániku pojištění nacházející se v ochranné lhůtě, mohou na dávky nemocenského pojištění dosáhnout všichni cizinci, kteří splní potřebnou dobu pojištění nezávisle na druhu povolení k pobytu. Zaměstnanci jsou, podle § 6 odst. 1 písm. a) téhož zákona, účastni pojištění, pokud vykonávají zaměstnání na území ČR. OSVČ musí pro účast na pojištění vykonávat samostatnou výdělečnou činnost na území ČR a přihlásit se k účasti na pojištění. Z pojištění jsou naopak vyňati zaměstnanci, kteří nejsou občané ČR ani EU a zároveň jsou v ČR zaměstnání bez platného oprávnění.⁹⁰

Obdobně je pojištěncem podle § 2 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, osoba, která je nebo byla účastna pojištění. Předpokladem pro účast na pojištění je zaměstnání nebo samostatně výdělečná činnost, přičemž k pobytovému statusu se nepřihlíží.

⁸⁷ Podle § 39 až 41 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

⁸⁸ § 41a odst. 3 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

⁸⁹ Podle § 41a až 41f zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

⁹⁰ § 9 odst. 2 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

Výjimku tvoří invalidní důchod třetího stupně, kde je jednou z podmínek nároku trvalý pobyt na území ČR.⁹¹

3.1.3 Sociální služby

Sociální služby jsou upraveny zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který mj. vymezuje podmínky poskytování pomoci a podpory osobám v nepříznivé sociální situaci za pomoci sociálních služeb a pravidla nároku na příspěvek na péči. Sociální služby se podle tohoto zákona dělí na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Podle formy poskytování rozlišujeme služby na ambulantní, pobytové a terénní, podle úhrady pak na hrazené a poskytované bezplatně.

Základní činností poskytovanou při všech sociálních službách je základní sociální poradenství o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení, na které má podle § 2 uvedeného zákona nárok každá osoba, tedy i cizinci. Registrovanou sociální službou je pak odborné sociální poradenství, které je zaměřené přímo na potřeby konkrétní cílové skupiny a je bezplatné. Odborné sociální poradenství poskytují např. občanské poradny, manželské a rodinné poradny, poradny pro seniory nebo poradny specializované na cizince, jakým jsou např. centra na podporu integrace cizinců.

Sociální služby jsou dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách poskytovány stejným skupinám cizinců, které jsou popsány níže u příspěvku na péči, ovšem bez nutnosti splnit podmínku bydliště na území ČR. Občané EU mají na využití sociálních služeb nárok, pokud jsou na území ČR hlášeni k pobytu delšímu než 3 měsíce, což platí i pro jejich rodinné příslušníky. Sociální služby naopak nejsou poskytovány cizincům, kterým bylo vydáno krátkodobé vízum za účelem sezónního zaměstnání/vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem sezónního zaměstnání a cizincům, kterým byla vydána karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance/vnitropodnikově převedeného zaměstnance jiného členského státu EU a jejich rodinným příslušníkům.⁹²

Mezi sociální služby, které mohou být poskytnuty i osobám, které by jinak na jejich využití neměly právo, patří azylové domy, kontaktní centra, krizová pomoc, intervenční centra, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny a terénní programy. Tyto a další výjimky určuje § 4 odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

⁹¹ § 42 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

⁹² Podle §4 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Ačkoliv zákon o sociálních službách nepodmiňuje využití sociální služby znalostí českého jazyka, v praxi záleží na konkrétní službě, jak si definuje okruh osob, kterým je určena. Např. občanská poradna Havířov neposkytuje služby osobám se závažnou poruchou komunikace, které nejsou schopny domluvit se běžným způsobem (např. z důvodu kombinovaného postižení zraku a sluchu) v českém nebo slovenském jazyce (písemně či ústně) a nezajistí si u jednání tlumočníka či jiného vhodného zástupce.⁹³ Přehlednější je situaci v případě nároku na příspěvek na péči.

- **Příspěvek na péči:** Stát poskytuje tuto dávku osobám závislým na péči jiné fyzické osoby, aby si mohly zajistit sociální služby nebo jinou formu pomoci při zvládnání základních životních potřeb. Nárok na příspěvek má osoba starší 1 roku, která - kvůli svému dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu - potřebuje péči jiné osoby v rozsahu daném stupněm závislosti. Zákon rozlišuje celkem čtyři stupně závislosti. Kritéria pro dosažení určitého stupně závislosti jsou odlišná pro děti a mládež do 18 let a dospělé nad 18 let. Vyhodnocení stupně závislosti probíhá na základě stanovení základních životních potřeb, které není osoba schopna zvládnout bez cizí pomoci. Základních životních potřeb je dle zákona deset. Jedná se o mobilitu, orientaci, komunikaci, stravování, oblékání a obouvání, tělesnou hygienu, výkon fyziologické potřeby, péči o zdraví, osobní aktivity a péči o domácnost.⁹⁴ Poslední uvedená životní potřeba se nezjišťuje u osob do 18 let. Výše příspěvku na péči závisí na věku posuzované osoby a na stupni závislosti a je uvedena v § 11 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon o sociálních službách vymezuje poměrně široký okruh oprávněných osob. Patří k nim následující skupiny cizinců z vyspělých zemí, pokud mají na území ČR bydliště.⁹⁵

- Cizinci, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu a jejich rodinní příslušníci, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR
- Rodinní příslušníci občanů ČR, kterým byla vydána pobytová karta rodinného příslušníka občana EU.

⁹³ SLEZSKÁ DIAKONIE. [online]. *Občanská poradna Havířov*. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z <<http://www.slezskadiakonie.cz/sluzby/obtizne-zivotni-situace/obtizne-zivotni-situace-sluzby/centrum100>>

⁹⁴ Detailnější vymezení zvládnání základních životních potřeb a způsob jejich hodnocení určuje vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

⁹⁵ Definice bydliště je pro účely zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách stejná jako pro zákon č. 111/2006, Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

- Cizinci, kteří nemají povolení k trvalému pobytu na území ČR, ale nárok jim zaručuje mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu ČR.
- Cizinci, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu v jiném členském státu EU s právním postavením dlouhodobě pobývajících rezidenta v EU, kterým bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR.
- Cizinci, kteří jsou držiteli povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem vědeckého výzkumu, dále cizinci, kterým bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci, cizinci, kterým byla vydána zaměstnanecká karta a cizinci, kteří jsou zaměstnáni na území ČR po dobu alespoň 6 měsíců nebo byli a nyní jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání, pokud jsou držiteli povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR. Nárok se vztahuje i na rodinné příslušníky všech uvedených skupin cizinců, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR.

Následující skupiny cizinců, nemusí dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, splnit podmínku bydliště na území ČR:

- Občané EU, kterým nárok vyplývá z přímo použitelných předpisů EU a jejich rodinní příslušníci.
- Cizinci, kterým bylo vydáno krátkodobé vízum za účelem sezónního zaměstnání nebo vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem sezónního zaměstnání.
- Cizinci, kterým byla vydána karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance nebo karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance jiného členského státu EU a jsou převedeni do obchodní korporace nebo odštěpného závodu se sídlem na území České republiky a jejich rodinní příslušníci, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR.

3.1.4 Zdravotní pojištění

Ačkoliv oblast zdravotního pojištění nepatří přímo do sociálního systému České republiky, má velký vliv na každodenní život cizinců v ČR a proto je v této práci také zmíněna. V ČR vedle sebe existují dva systémy k zajištění úhrady nákladů zdravotní péče, a to veřejné zdravotní pojištění, které upravuje zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, a komerční zdravotní pojištění cizinců. Cílem veřejného zdravotního pojištění je zajistit veškerou nutnou zdravotní péči pro obyvatele ČR, konkrétně pro osoby, které mají na

území ČR trvalý pobyt nebo trvalý pobyt na území ČR nemají, ale jsou zaměstnání u zaměstnavatele, který má na území ČR sídlo nebo trvalý pobyt.⁹⁶ Z tohoto ustanovení plyne nárok na veřejné zdravotní pojištění i cizincům, ovšem jejich účast na pojištění závisí na trvání jejich zaměstnání.⁹⁷

Občané EU a jejich rodinní příslušníci mohou dosáhnout na veřejné zdravotní pojištění v případě, že jsou zaměstnání na území ČR, vykonávají zde samostatně výdělečnou činnost nebo mají na území ČR bydliště. Pokud zde nemají bydliště, a v ČR pobývají přechodně, mají právo na poskytnutí nezbytné zdravotní péče. Tato práva jim zajišťuje Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení.

Od 1. května 2016, kdy byla rozšířena smlouva o sociálním zabezpečení mezi ČR a USA i na oblast zdravotního pojištění, musí být i občané USA, kteří na území ČR vykonávají samostatně výdělečnou činnost, pojištění v systému veřejného zdravotního pojištění a to bez ohledu na druh pobytu.⁹⁸

3.1.4.1 Typy průkazů zdravotního pojištění

Všeobecná zdravotní pojišťovna vydává svým pojištěncům tyto typy průkazů:⁹⁹

- Evropský průkaz zdravotního pojištění (EHIC) (EP-P): Tento průkaz má modrou barvu a opravňuje pojištěnce k čerpání plné zdravotní péče na území ČR a nezbytné zdravotní péče v členských státech EU/EHP a Švýcarsku. Kromě průkazu se pojištěnec může prokázat i papírovým formulářem *Potvrzení dočasně nahrazující EHIC*, který je vůči EHIC rovnocenným dokumentem.
- Průkaz pojištěnce z třetí země pracujícího v ČR (TP-P): Průkaz má zelenou barvu a vizuálně vypadá jako EHIC, ale platí jen na území ČR a pouze po dobu 1 roku. Pojištěnci ale mají nárok na poskytnutí plné zdravotní péče.

⁹⁶ § 2 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

⁹⁷ TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8. s. 144-145

⁹⁸ KANCELÁŘ ZDRAVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ. [online]. *Změna ve zdravotním pojištění OSVČ z USA*. 17. 12. 2016. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z <<https://www.kancelarzp.cz/cs/2-uncategorised/516-zm%C4%9Bna-ve-zdravotn%C3%ADm-poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD-osv%C4%8D-z-usa>>

⁹⁹ VZP ČR. [online]. *Registrace u VZP, průkaz pojištěnce*. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z <<https://www.vzp.cz/platci/informace/povinnosti-platcu-metodika/3-1-pojistenci>>

- Žlutý průkaz pojištěnce: Tento průkaz je určen pro cizince, kteří čerpají zdravotní péči v ČR po registraci u některé z českých zdravotních pojišťoven, a předpokládá se u nich delší doba pobytu na území ČR nebo mají na území ČR bydliště. Kromě žlutého průkazu zdravotního pojištění mohou mít cizinci také formulář *Potvrzení o registraci*, jenž je ekvivalentem průkazu.

Průkaz žluté barvy se vydává ve třech provedeních podle rozsahu péče, na kterou má pojištěnec nárok. Jsou to:

- Plná péče (TP-B): Tento průkaz je vydáván osobám z členských států EU, EHP a Švýcarska, kteří jsou registrovaní u české zdravotní pojišťovny na základě přijatého formuláře ze své země a mají na území ČR bydliště. Tento průkaz je opravňuje k čerpání zdravotní péče v plném rozsahu, a to včetně očkování a preventivní péče.
- Lékařsky nezbytná péče (TP-E): Jde o průkaz pro osoby z členských států EU, EHP a Švýcarska, které jsou registrované u české zdravotní pojišťovny na základě dokladu EHIC nebo Potvrzení dočasně nahrazující EHIC. Zdravotní péče je těmto osobám poskytnuta v takovém rozsahu, aby nebyly nuceny opustit ČR dříve, než zamýšlely. Patří sem i těhotenství, porod a také péče o chronicky nemocné.
- Nutná a neodkladná péče (TP-S): Tento typ průkazu je vydáván osobám ze smluvních států, kterými jsou Černá Hora, Makedonie, Srbsko a Turecko a zdravotní péče je poskytnuta v případě ohrožení života nebo zdraví pojištěnce.

Cizinci, kteří nemají právo na veřejné zdravotní pojištění a jejichž zdravotní péče není hrazena na základě mezinárodní smlouvy, musí na základě zákona o pobytu cizinců uzavřít smluvní pojištění. Obsah smluvního pojištění se liší v závislosti na konkrétní pojišťovně. Rozsah hrazené péče je ale vždy výrazně menší, než u péče kryté veřejným pojištěním. Cizinec si musí zajistit péči pouze prostřednictvím smluvních zařízení své pojišťovny, přičemž je stanoven maximální limit pojistného plnění a úhrada péče dle sazebníku.¹⁰⁰

¹⁰⁰ TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8. s. 147-152.

3.2 Přehled nároků na dávky ze sociálního systému ČR podle druhu oprávnění k pobytu

3.2.1 Občané EU a jejich rodinní příslušníci

Přechodný pobyt

- Pobyt nad 3 měsíce ode dne hlášení k pobytu: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku
- Pobyt nad 365 dnů ode dne nahlášení k pobytu: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, pohřebné – po 365 dnech ode dne nahlášení k pobytu
- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR): Podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci
- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR a OSVČ): Nemocenské, peněžité pomoci v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, starobní důchod, invalidní důchod (kromě 3. stupně), vdovský/vdovecký důchod, sirotčí důchod
- Trvalé bydliště v jiném státu EU a nahlášení v ČR k dlouhodobému pobytu: příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, odměn pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče

Trvalý pobyt

- Při splnění potřebné doby pojištění ČR (zaměstnanci na území ČR): Podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci
- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR a OSVČ): Nemocenské, peněžité pomoci v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, starobní důchod, invalidní důchod (kromě 3. stupně), vdovský/vdovecký důchod, sirotčí důchod
- Při splnění zákonných podmínek: invalidní důchod třetího stupně, příspěvek na péči, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, pohřebné, příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, odměna

pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče

3.2.2 Občané třetích zemí

Krátkodobý pobyt

- Při splnění zákonných podmínek: Mimořádná okamžitá pomoc

Dlouhodobý pobyt

- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR a OSVČ): nemocenské, peněžité pomoci v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, starobní důchod, invalidní důchod (kromě 3. stupně), vdovský/vdovecký důchod, sirotčí důchod
- Pokud cizinec je nebo byl zaměstnán po dobu alespoň 6 měsíců a nyní je v evidenci uchazečů o zaměstnání: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, pohřebné, příspěvek na péči
- Dlouhodobý pobyt za účelem vědeckého výzkumu: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, pohřebné, příspěvek na péči
- Dlouhodobý pobyt za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, pohřebné, příspěvek na péči

Trvalý pobyt

- Při splnění zákonných podmínek: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, pohřebné, příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, odměna pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče, příspěvek na péči
- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR a OSVČ): starobní důchod, invalidní důchod, vdovský/vdovecký důchod, sirotčí důchod
- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR): Podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci

Ostatní povolení k pobytu na území ČR

- Při splnění zákonných podmínek Mimořádná okamžitá pomoc
- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR a OSVČ): starobní důchod, invalidní důchod (kromě 3. stupně), vdovský/vdovecký důchod, sirotčí důchod

Zaměstnanecká karta:

- Při splnění zákonných podmínek: příspěvek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek, pohřebné, příspěvek na péči

Modrá karta:

- Při splnění zákonných podmínek Mimořádná okamžitá pomoc
- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR): Podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci
- Při splnění potřebné doby pojištění (zaměstnanci na území ČR a OSVČ): starobní důchod, invalidní důchod (kromě 3. stupně), vdovský/vdovecký důchod, sirotčí důchod

Vízum za účelem sezónního zaměstnání:

- Při splnění zákonných podmínek: příspěvek na péči

Karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance:

- Při splnění zákonných podmínek: příspěvek na péči
- Pokud byla karta vydána na dobu alespoň 9 měsíců: příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance jiného členského státu Evropské unie:

- Při splnění zákonných podmínek: příspěvek na péči
- Pokud byla karta vydána na dobu alespoň 9 měsíců: příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Při splnění podmínek mohou všichni cizinci bez ohledu na typ pobytového oprávnění dosáhnout na dávku mimořádné okamžité pomoci. Práva vyplývající z krátkodobého pobytu (do 90 dnů) jsou omezena právě délkou pobytu a typickým účelem pobytu jako je turismus, návštěva přátel nebo kulturní akce. Cizinci s tímto typem povolení k pobytu nemohou

dosáhnout na dávky státní sociální podpory, protože se jedná o dobu pobytu kratší než 1 rok.¹⁰¹

Cizinci s povolením k dlouhodobému pobytu mohou být v ČR zaměstnaní na základě různých typů povolení (viz kapitola č. 1), ale nemají právo být zařazeni do evidence uchazečů o zaměstnání a pobírat podporu v nezaměstnanosti. Účastníky veřejného zdravotního pojištění jsou pouze v případě, že jsou v ČR zaměstnaní. Cizinci, kteří pobývají v ČR na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem podnikání, se mohou dostat do situace, kdy jim toto povolení není neprodlouženo, a to pokud nepředloží potvrzení o bezdlužnosti (§ 178e zákona 326/1999 Sb., o pobytu cizinců.) Po jednom roce hlášeného pobytu mají nárok na dávky státní sociální podpory a na dávku mimořádné okamžité pomoci podle zákona o hmotné nouzi.¹⁰²

Povolení k trvalému pobytu je předpokladem k udělení českého státního občanství. Trvalý pobyt je právně upraven pro občany EU i pro občany třetích zemí, ale jedná se tentýž institut. Trvalý pobyt zakládá cizincům na stejná práva, jako mají čeští občané, např. právo na pobírání podpory v nezaměstnanosti. V oblasti sociálního pojištění mohou dosáhnout na důchodové a nemocenské pojištění, ovšem výdělečná činnost v zahraničí nemusí být nutně započítávána do doby sociálního pojištění v České republice. Tento problém pomáhají řešit mezistátní smlouvy o sociálním zabezpečení. V každodenním životě však stále přervává určitá míra závislosti cizinců s trvalým pobytem v ČR na jejich domovském státu, jelikož je české úřady často nutí předkládat doklady, které si mohou opatřit pouze tam (např. rodný list dítěte, výpis z trestního rejstříku apod.).¹⁰³

¹⁰¹TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8. s. 105-106

¹⁰²TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8. s. 107

¹⁰³TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8. s. 129

PRAKTICKÁ ČÁST

Předmětem této diplomové práce je adaptace cizinců z vyspělých zemí na život v České republice. Cílem práce je zjistit, jak tato adaptace probíhá a zda, případně jak, je při ní využíván český sociální systém. Pro realizaci výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup. Výzkumný vzorek tvoří mladí cizinci v produktivním věku starší 18 let, jejichž jména byla změněna za účelem zachování jejich anonymity. V souladu s hlavním cílem práce byl stanoven cíl výzkumu. Cílem výzkumné části je zjistit, jaké jsou individuální rozdíly v adaptaci jednotlivých cizinců na život v ČR.

Hypotézy:

H1 Základní subjektivně vnímaný problém cizinců při adaptaci na život v ČR představuje jazyková bariéra.

H2 Cizinci z vyspělých zemí při adaptaci na život v ČR využívají český sociální systém minimálně.

4 Metodologie výzkumu

Výzkum je procesem vytváření nových poznatků, který přispívá k rozvoji daného oboru. Proto se musí jednat o systematickou a naplánovanou činnost, pomocí níž se výzkumník snaží odpovědět na kladené otázky. Kvalitativní výzkum se vyznačuje tím, že probíhá v přirozených podmínkách, vytváří komplexní obraz daného sociálního či lidského problému, zahrnuje i názory účastníků výzkumu, a snaží se porozumět řešenému problému.¹⁰⁴ Miovský¹⁰⁵ dále uvádí klíčová slova – jedinečnost a neopakovatelnost - jako charakteristická slova pro kvalitativní přístup, který se nezdráhá zkoumat i fenomény, které jsou právě jedinečné a neopakovatelné a různí lidé je mohou vnímat velmi odlišně.

Pro realizaci výzkumné části této diplomové práce byl vybrán kvalitativní přístup a jako typ výzkumu případová studie neboli kazuistika.

4.1 Případová studie

Dle Musilové¹⁰⁶ patří případová studie k neexperimentálním metodám a jako výzkumná metoda se věnuje buď jednotlivým případům, nebo životu jednotlivce. Případová studie zkoumá jedince v průběhu jeho vývoje. Charakteristickým prvkem kazuistického

¹⁰⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9. s. 26 a 46

¹⁰⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4. s. 17

¹⁰⁶ MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upr. vyd., Ve Vydavatelství UP 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 42 s. Skripta. ISBN 80-244-0749-3. S. 9- 10

přístupu je snaha o zachycení co nejvíce proměnných s cílem detailního poznání jednoho případu. Z tohoto důvodu není možné získané poznatky zobecnit.

Miovský¹⁰⁷ dodává, že právě díky sledování, popisování a vysvětlování případu v jeho komplexnosti může výzkumník dojít k přesnějším a do hloubky jdoucím výsledkům, čímž lze lépe porozumět nejen jednotlivým vztahům, ale i celkovým souvislostem.

4.2 Rozhovor

K nejzákladnějším zdrojům údajů pro případovou studii patří dle Miovského¹⁰⁸ rozhovor, který ale zároveň řadí k jedné z nejobtížnějších metod. Pro rozhovor jako výzkumnou metodu je podle něj typické, že jej nelze provádět izolovaně, bez použití metody pozorování. Tazatel by měl být vnímavý vůči signálům, které vysílá směrem k dotazovanému a umět nastolit otevřenou a zároveň důvěrnou atmosféru, aby se mohl pustit i do složitějších témat a získat tak validní data.

Rozhovor neboli interview, je technikou systematického poznávání a nástrojem k poznání zkoumaného subjektu. Podle zaměření rozlišujeme anamnestický rozhovor, který se věnuje poznání minulého vývoje, diagnostický rozhovor, s jehož pomocí stanovujeme současný stav a budoucím vývojem se zabývá rozhovor prognostický.¹⁰⁹ Dále dělíme rozhovor na nestrukturovaný, polostrukturovaný a strukturovaný. Pro účely této práce byl vybrán polostrukturovaný rozhovor, který vhodně vyvažuje nevýhody strukturovaného i nestrukturovaného rozhovoru.¹¹⁰

Při realizaci polostrukturovaného rozhovoru je vytvořen seznam otázek, jejichž pořadí lze zaměnit tak, aby se zvýšila výtěžnost rozhovoru. Zároveň je dle Miovského¹¹¹ žádoucí klást doplňující otázky k upřesnění a vysvětlení odpovědí účastníků.

¹⁰⁷ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4. s. 94

¹⁰⁸ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4. s. 97 a 156

¹⁰⁹ MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upr. vyd., Ve Vydavatelství UP 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 42 s. Skripta. ISBN 80-244-0749-3. s. 16

¹¹⁰ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4. s.157

¹¹¹ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4. s. 160

Seznam polostrukturovaných otázek:

Ot. č. 1: Zažil/a jste po příchodu do České republiky kulturní šok?

Have you experienced a culture shock after coming to the Czech Republic?

Ot. č. 2: Jak dlouho Vám trvalo, než jste si v ČR zvykl/a?

How long did it take for you to get used to Czech Republic?

Ot. č. 3: Kam jste se obracel/a, když jste v ČR řešil/a nějaký problém?

When you had problems in Czech, where did you go to solve to them?

Ot. č. 4: Pokud jste využil/a Centrum na podporu integrace cizinců v Ostravě, jak hodnotíte jeho služby? Jakou máte zkušenost?

If you used the integration centre for foreigners in Ostrava, how would you evaluate their services? What was your experience like?

Ot. č. 5: Využil/a jste někdy některou z dávek českého sociálního systému – jako je např. nemocenské nebo podpora v nezaměstnanosti?

Have you ever used any kind of benefits through the Czech social system – such as sickness benefit, unemployment salary?

Ot. č. 6: Jak vnímáte klady a zápory v ČR dnes oproti době, kdy jste do ČR poprvé přišli?

What do you see as the pros and cons of the life in the Czech Republic now, compared to the time when you first came to Czech republic?

Ot. č. 7: Hodláte v ČR zůstat – proč ano, proč ne?

Do you plan to stay in the Czech Republic – why yes, why no?

Účastníci výzkumu byli předem upozorněni, že rozhovor bude nahráván a bylo jim vysvětleno, proč bude nahráván a k čemu bude tato nahrávka dále využita. Rozhovory byly zaznamenávány na diktafon. Odpovědi respondentů byly následně doslovně přepsány. Hezitační zvuky byly z přepisu vynechány. Otázky, kterými se tazatel doptává respondenta, jsou v přepisu rozhovoru zvýrazněny tučně.

4.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek je tvořen 6 cizinci z vyspělých zemí, kteří v současné době žijí ve městě Ostrava. Pro rozlišení vyspělých zemí vycházíme ze statistiky Mezinárodního měnového fondu, která čítá celkem 39 zemí.¹¹² Ve výzkumném vzorku je dle národností

¹¹² INTERNATIONAL MONETARY FUND. 2018. [online]. *Advanced economies*. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z

zastoupena Francie, Portugalsko, Spojené Státy a Slovinsko. Pro výběr respondentů byla zvolena metoda záměrného výběru.

Tato metoda patří k nejrozšířenějším metodám výběru a spočívá v tom, že cíleně vyhledáváme účastníky výzkumu podle určitých vlastností, které mají. Kritériem výběru je tedy předem zvolená charakteristika jedince či skupiny nebo také příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině, jako je tomu u této práce, kdy se jedná o skupinu cizinců. Kromě toho je předpokladem pro účast na výzkumu také ochota jedince se do výzkumu zapojit.¹¹³

Kromě podmínky občanství vyspělé země byl dalším kritériem věk nad 18 let, pobyt na území ČR po dobu alespoň 3 měsíců a současně pracovní zkušenost nebo zkušenost s podnikáním v ČR.

<<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weoselco.aspx?g=110&sg=All+countries+%2f+Advanced+economies>>

¹¹³ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4. S. 135

5 Případové studie

5.1 Případová studie č. 1

Amy, 25 let, Američanka

Vyrostla na předměstí Chicaga. Má starší sestru, které je 28 let a je právničkou v Chicagu.

Po střední škole nastoupila na Ball State University, kde rok studovala cestovní ruch. Poté přešla na University of Iowa, kde 2,5 roku studovala mezinárodní studia a v lednu 2015 získala bakalářský titul. Během tohoto studia strávila jeden semestr v Chile a jeden v Itálii, kde absolvovala povinnou stáž – pracovala jako recepční v hotelu. V Itálii se jí líbilo, proto se rozhodla zůstat a 5 měsíců pracovala jako recepční v hostelech a přitom cestovala po Itálii. V květnu 2015 jí došly peníze, a proto se vrátila zpět do USA. Našla si brigádu jako vedoucí na letním táboře, kde pracovala každé léto posledních 5 let studia. Poté hledala práci na univerzitě jako referentka pro zahraniční vztahy (study abroad supervisor) a hlásila se i na další podobné pozice. Celkem jich bylo asi 70, ale byla pozvána pouze na jeden pohovor. Na vysněnou pozici by bývala potřebovala více zkušeností se životem v zahraničí, proto začala přemýšlet, že by na čas odjela pracovat do ciziny. Nakonec si v září 2015 našla dvě zaměstnání na částečný úvazek. Pracovala jako učitelka ve školce a zároveň doučovala žáky základní školy. (V USA není po učitelích v MŠ vyžadován titul, místo toho je kladen důraz na zkušenosti). Během práce v MŠ se seznámila se svým přítelem, je to 25letý Angličan, který přijel na University of Chicago studovat magisterský program zaměřený na finance. Po studiu se v USA neúspěšně ucházel o práci, proto se dohodli, že spolu odejdou do Evropy.

V rodině Amy se traduje, že mají díky prababičce z matčiny strany české kořeny. Amy je aktivní členkou Sokol USA. Během svého pobytu v ČR ale Amy zjistila, že prababička byla pravděpodobně Židovka, která utekla z nacistického Německa do Československa a pak dál do USA. Díky kamarádce ze Sokola se Amy dozvěděla o programu české vlády Czech Language Courses for Compatriots (kurzy češtiny pro krajany), který nabízí lidem žijícím v zahraničí, jež mají české předky, bezplatný měsíční program, který zahrnuje výuku češtiny, výlety a přednášky za účelem poznání české kultury. Před odjezdem do ČR uměla Amy česky pouze *pivo* a *Jak se máš?*

V červnu 2016 Amy odjela do Evropy s plánem najít si práci v ČR jako učitelka angličtiny v MŠ. Nejprve dva měsíce cestovala po Evropě a poté, během srpna 2016,

absolvovala měsíční program pro krajany. V průběhu tohoto programu si hledala práci v ČR. Původně chtěla žít v Praze, ale v Ostravě jí soukromá MŠ nabídla plat asi 32 000 Kč a k tomu byt k užívání zdarma, a proto si vybrala Ostravu s plánem zůstat tu jeden školní rok. Její přítel se mezitím přihlásil do dvouletého trainee programu pro bankéře v Londýně.

Amy pracuje jako OSVČ v soukromé školce v Ostravě téměř dva roky, smlouva jí končí v červnu 2018. Asi rok a půl se jí práce líbila, byla spokojená a zhruba jednou za měsíc se s přítelem setkali. V listopadu 2017 se její šéfová rozešla s přítelem, což mělo negativní dopad na atmosféru v práci. Přítel její šéfově byl v MŠ učitelem a zároveň měl na starost i vše, co se týkalo zahraničních lektorů. Pomáhal Amy zařizovat víza, pojištění, zajistit dokumenty apod. Než tento muž z MŠ odešel, pomohl jí sehnat praktického lékaře, který se domluví anglicky. Amy byla na začátku roku 2016, když byla ještě v USA, diagnostikována revmatoidní artritida. Od té doby bere léky a každé dva měsíce musí chodit na kontroly. Amy má v ČR jako podnikající občanka USA veřejné zdravotní pojištění. Má modrou kartu zdravotní pojišťovny a je pojištěna u České průmyslové zdravotní pojišťovny, kterou jí vybrala její vedoucí.

Po odchodu svého přítele z MŠ se Amyna šéfová zhroutila a přestala zvládat řízení chodu MŠ. Propustila některé učitele a Amy místo původních 12 dětí ve skupině musela učit 23 dětí. Povinnosti ohledně zahraničních lektorů přešly na jinou učitelku, která s tím neměla žádné předchozí zkušenosti. V prosinci 2017 začala Amy s kolegyní pracovat na prodloužení víza, které mělo vypršet v březnu 2018. Kolegyně buď nevěděla co dělat nebo neměla dostatečné informace. Amy požádala o prodloužení víza, ale to jí bylo zamítnuto, protože včas nepodala daňové přiznání. Amy byla šokovaná, protože se dohodla se šéfovou, že jí pomůže a podá přiznání za ni. A. se poté sešla s daňovým poradcem a daň zaplatila. Zjistila ale, že mezitím vypršela lhůta pro prodloužení víza a musela by získat nové povolení od Živnostenského úřadu, na které by potřebovala dokumenty, které může získat jen v USA. Tato situace přispěla k tomu, že se Amy v červnu 2018 rozhodla skončit v práci a odejít z ČR. Navíc má kvůli lékům na revmatoidní artritidu snížený imunitní systém, a proto by neměla pracovat s dětmi. Byla často nemocná, ale nemocenskou nikdy nečerpala.

Amy je schopná komunikovat v češtině o základních věcech, jako je nákup v obchodě nebo objednávka v restauraci. Po absolvování kurzu pro krajany se česky neučila. Přemýšlela sice, že by si našla kurz a jednou týdně ho navštěvovala, ale nikdy to neudělala. Po práci byla hodně unavená a nechtělo se jí zařadit si do programu další povinnost. Hodně se také naučila od dětí v MŠ, kdy jí česká učitelka přeložila slovo, které děti říkaly a Amy si ho poté zapamatovala.

Nyní chce Amy zůstat v ČR do poloviny července 2018, poté odjet na dva měsíce do USA, aby získala některé potřebné dokumenty, a pak se přestěhuje do Anglie za svým přítelem a pokusí se najít práci. Chtěla by učit angličtinu online.

Odpovědi na otázky polostandardizovaného rozhovoru – Amy:

Ot. č. 1: „Zažila jste po příchodu do České republiky kulturní šok?“

„Ano a ne. Protože jsem žila v Evropě už předtím. Spousta zemí v Evropě je celkově odlišná od Spojených států a věděla jsem, jaký je život v Evropě, ale v ČR byly specifické věci, kvůli nimž jsem zažila kulturní šok. Jako je jazyk, který je pro mě opravdu těžký, nebo třeba systém, kterým tato země funguje, který je odlišný od Spojených států a také lékaři, to se mi zdálo hodně zvláštní.“

Ot. č. 2: „Jak dlouho Vám trvalo, než jste si v ČR zvykla?“

„Myslím, že asi rok.“ „A kdy nastal ten moment, kdy jste si uvědomila, teď žiju tady a vím, jak to tu funguje?“ „Asi 6 měsíců, jsem tu neměla žádné přátele, což bylo příšerné, ale pak jsem začala chodit do English Coffe Ostrava, kde jsem potkala nové přátele a začala jsem se cítit lépe.“

Ot. č. 3: „Kam jste se obracela, když jste v ČR řešila nějaký problém?“

„Obracela jsem se na kolegu z práce, který měl za úkol mi v těchto situacích pomáhat, také na další spolupracovníky z MŠ a přátele, o nichž jsem věděla, že mi pomůžou.“ „A když odešel ten kolega z práce, který měl tyto věci na starost?“ „Pomohli mi jiní kolegové z práce nebo kamarádi, kteří mluví česky.“

Ot. č. 4: „Pokud jste využila Centrum na podporu integrace cizinců v Ostravě, jak hodnotíte jeho služby? Jakou máte zkušenost?“

„Byla jsem tam jednou (kvůli problému s daněmi) a bylo to velice rychlé. Tamní pracovnice se mě neptala na moc věcí. Zeptala se, co mám za problém, zapsala si mé kontaktní údaje a řekla, že zajde na cizineckou polici a napíše mi email, jak bych měla dál postupovat. Ale nikdy se mi neozvala. Proto jsem se rozhodla, že už tam nepůjdu, když mi nepomohli.“ „A jak jste svou situaci řešila poté, když Vám v IC nepomohli?“ „Řekla jsem o své situaci přátelům a ti mi pomohli.“

Ot. č. 5: „Využila jste někdy některou z dávek českého sociálního systému – jako je např. nemocenské nebo podpora v nezaměstnanosti?“

„Ne.“

Ot. č. 6: „*Jak vnímáte klady a zápory života v ČR dnes oproti době, kdy jste do ČR poprvé přišla?*“

„Zaznamenala jsem, že hodně lidí tu pracuje méně než v USA, což se mi líbí, ale sama pracuji 40 hodin týdně. Vidím, jak rodiče mých žáků mohou přivést děti do MŠ v rozumnou ranní hodinu a pak je celkem brzy vyzvednout, takže si myslím, že děti tu stráví s rodiči více času než v USA. Řekla bych, že negativem v ČR, v porovnání s ostatními zeměmi EU, jsou nízké platy, takže pro Čechy je cestování méně dosažitelné, protože by je to stálo moc peněz. Výhodou je doprava, která si mu tu opravdu líbí a je jednoduché ji používat. Také poloha ČR je velice výhodná pro cestování.“ „**A co by bylo negativem pro Vás jako Američanku žijící v Česku?**“ „Největším problémem je, že nemluví česky. Taky tu nemám žádné příbuzné, takže se mi často stýská, ale nyní díky moderním technologiím je jednodušší tento pocit překonat.“

Ot. č. 7: „*Hodláte v ČR zůstat – proč ano, proč ne?*“

„Ne, to neplánuji. Za měsíc a půl z ČR odjíždím, a to z mnoha důvodů. Už se mi nelíbí má práce a taky můj přítel bydlí v Anglii a rozhodli jsme se, že budeme bydlet spolu, protože on má nyní dobrou práci, takže se já přestěhuji za ním.“

Shrnutí případové studie č. 1

Amy žije v ČR necelé dva roky, ačkoliv plánovala zůstat pouze jeden rok. Zkušenosti s adaptací na novou zemi a kulturu má již z doby studií, a to z pobytu v Chile a v Itálii. Do zahraničí odjela, protože potřebovala získat více zkušeností s pobytem v zahraničí a také z osobních důvodů. K Česku má vztah díky svým předkům a přijela sem na základě víza k dlouhodobému pobytu za účelem podnikání (viz podkap. 1.2.2.1), které jí nebylo prodlouženo, protože nepodala včas daňové přiznání. V ČR má díky svému typu víza veřejné zdravotní pojištění (podkap. 3.1.4). Adaptace jí trvala asi 6 měsíců, pomohlo jí, když si v Česku našla přátele. Nežádala zde o žádnou sociální dávku. Využila jednu sociální službu – odborné sociální poradenství v Centru na podporu integrace cizinců v Ostravě (viz podkap. 3.1.3), ale se službami nebyla spokojena. V češtině je schopna základní komunikace. Kromě kurzu češtiny pro krajany se česky neučila. Na ČR vnímá pozitivně její polohu a také to, že tu rodiče tráví více času s dětmi než v USA. Za negativa považuje nízké platy a jazykovou bariéru a stesk po rodině. Nechce v ČR zůstat, stěhuje se do Anglie za přítelem.

5.2 Případová studie č. 2

Michel, 26 let, Francouz

Pochází z Reunionu, kde žil až do roku 2012. Má mladšího bratra, kterému je 24 let a pracuje jako úředník pro tamní úřad práce. Jeho matka pracovala jako úřednice na odboru kultury a nyní žije s přítelem a nepracuje.

Základní a střední školu absolvoval M. na Reunionu. Studium probíhalo ve francouzštině. Vždy patřil k nejlepším studentům. Účastnil se francouzské národní soutěže v psaní historických esejů.

Po střední škole studoval rok v literární sekci v rámci Classe preparatoire aux grandes ecoles, které slouží jako příprava na elitní francouzské univerzity. Do těchto přípravných ročníků jsou přijímáni jen ti nejlepší studenti z každého regionu. Michel studium nedokončil. Přihlásil se do bakalářského studia historie na University of La Réunion, kam byl přijat do druhého ročníku. Po roce se rozhodl změnit svou specializaci a přihlásil se do bakalářského programu obecná historie na Univesité de Strasbourg, kde mu uznali dva roky studia, a v červnu 2014 získal bakalářský titul. Na téže univerzitě pokračoval studiem v magisterském programu Historie a civilizace Germánů. Během posledního semestru absolvoval čtyřměsíční stáž v Radě Evropy, kde pracoval jako asistent při přípravě projektů. Po skončení studia, v červnu 2016, se ucházel o práci ve Štrasburku a v Německu v organizaci, která zajišťuje příhraniční spolupráci, ale práci nezískal a tak se vrátil zpět na Reunion, kde 6 měsíců vykonával civilní službu – učil angličtinu, doučoval a pomáhal ve školní družině.

Od studií v Evropě chtěl žít opět v cizině a díky známému ze stáže v Radě Evropy se dozvěděl o Evropské dobrovolné službě, jejímž prostřednictvím se přihlásil do projektu v ČR. Měl zájem i o projekty v jiných zemích, ale z Ostravy se mu ozvali první a proto si vybral Ostravu. Nevybíral si podle nabízené země, ale podle projektu. Původně měl v plánu zůstat v ČR rok, aby získal zahraniční zkušenost do životopisu, a pak odejít zpět do Štrasburku a přihlásit se do školy pro diplomaty. Jeho celoživotním snem je být diplomatem nebo pracovat v instituci EU. Mluví francouzsky, anglicky, trochu česky a rozumí italsky. Jako občan EU přijel do ČR na základě platného cestovního dokladu a o potvrzení o přechodném pobytu občana EU nežádal.

V lednu 2017 se přestěhoval do Ostravy, kde byl jeho projekt realizován. Před počátkem projektu absolvoval týdenní adaptační program v ČR, který mu objasnil, jak život v Česku funguje, co může čekat a na co si jako cizinec musí dát pozor.

Projekt byl zaměřen na děti romského etnika s cílem ukázat jim, že nemusí žít stejným způsobem života jako jejich rodiče, ale mohou využít šance, které mají. Děti M. učil základy francouzštiny a angličtiny, vymýšlel jim aktivity pro volný čas a snažil se je motivovat ke změně. Největší radost měl, když si jeho 16 letý svěřenec našel brigádu v supermarketu. Součástí projektu byla i výuka češtiny – 1,5 hodiny individuální výuky týdně.

V prosinci 2017 se mu ozvala známá, která dříve pracovala ve stejném dobrovolnickém projektu, že mezinárodní IT firma se sídlem v Ostravě hledá francouzsky mluvícího zaměstnance. Proto M. ukončil projekt předčasně a začal pro tuto firmu pracovat. V práci je spokojen. Začal pracovat jako Service Desk Operator a v dubnu 2018 byl povýšen. Není to sice práce, kterou by chtěl dělat dlouhodobě, ale doufá, že díky ní získá manažerské dovednosti, které pak použije v dalším životě. Předpokládá, že by ho firma mohla přeradit do pobočky ve Francii. Jinak hodlá zůstat asi dva roky a poté chce odejít do Štrasburgu, Frankfurtu nebo Bruselu a hledat práci tam. Chce mít zaměstnání, ve kterém by mohl růst.

V rámci zaměstnaneckých benefitů může jednou týdně navštěvovat hodiny češtiny zdarma, ale před ostatními v kurzu má výrazný náskok a proto má pocit, že mu hodiny moc nedávají. I tak v kurzu zůstává, protože si chce jazyk udržet.

V dubnu 2018 si našel vlastní byt 1+1. Do té doby bydlel v 5+1 se 7 dalšími spolubydlícími. Je šťastný, že se dostal tak daleko, žije v zahraničí a je úspěšný. Také jeho matka a nevlastní otec jsou na něj pyšní. Michel je rád, že vyrůstal ve frankofonní kultuře, protože Francie dává šanci uspět všem svým občanům. Je to díky systému stipendií a nastavení společnosti. Připadá mu, že v ČR by stejnou šanci nedostal. Je velkým zastáncem EU. Líbí se mu, že je v rámci EU všude mír a on má možnost cestovat a pracovat, kde se mu zlíbí. Proto by chtěl pracovat pro EU, aby mohl dál šířit tyto myšlenky.

Michel má od dětství astma a používá inhalátor. Typ, který používá, je dostupný v Německu, ale v ČR ne. Jedná se o lék na předpis. Lékař na Reunionu mu ho předepíše a matka mu ho pak posílá poštou do ČR. Je to jediný typ inhalátoru, který mu skutečně pomáhá. V ČR si chtěl najít praktického lékaře a dostal seznam od personálního oddělení firmy, kde pracuje, ale nikde ho nepřijali, protože mají plnou kapacitu. Jako občan EU má modrou kartu zdravotní pojišťovny a je pojištěn u VZP.

Odpovědi na otázky polostandardizovaného rozhovoru – Michel:

Ot. č. 1: „Zažil jste po příchodu do České republiky kulturní šok?“

„Samozřejmě, všechno bylo úplně jiné než ve Francii. Zaprvé to bylo jídlo. Hlavně kvalita ovoce a zeleniny. Po dvou dnech se zkazí, nejde tu koupit čerstvé. To pro mě bylo hodně nezvyklé. Další věc bylo podnebí. Je tu na mě strašná zima, na kterou nejsem zvyklý, protože pocházím z ostrova, kde je pořád teplo, takže jsem nečekal, že tu bude -25°C. Když jsem odjížděl z Reunionu, bylo tam 40 stupňů a v Česku bylo v době mého příjezdu -25°C, to byl pro mě šok. Taky způsob myšlení lidí je úplně jiný. Tady jsou lidé odtažitější a chladnější, ve Francii jsou lidé přátelštější.“ „**Na Reunionu nebo ve Francii?**“ V obou státech. Ve Francii jsou lidé více zvyklí na dotyky. Tady jsem si musel dávat pozor, abych to nedělal. Tohle mi i po roce připadá zvláštní. Kulturní šok byl také v tom, jak je tu nastaven systém – lékaři, cizinecká policie, kde se člověk nedomluví anglicky. Proč se to jmenuje cizinecká, když tam nikdo nemluví anglicky? Takže kulturní šok jsem zažil v tom, jak se tu chovají lidé a pak v jídle.“

Ot. č. 2: „Jak dlouho Vám trvalo, než jste si v ČR zvykl?“

„To je těžká otázka. (...) Opravdu hodně těžká.“ „**Možná, kdy nastal ten moment, kdy jste si v ČR přestal připadat jako cizinec?**“ Nikdy jsem si tu nepřipadal jako cizinec. Nikdo na mě nebyl zlý, nijak jsem to nepocítil. Ten moment přišel asi, když jsem v Ostravě potkal na ulici lidi, protože ačkoliv je to třetí největší město v zemi, připadalo mi často prázdné. Až když jsem v létě viděl víc a víc lidí na ulicích, tak jsem si začal připadat, jako že tu žiju taky a že ta země není mrtvá. To bylo v červenci 2017, takže mi to trvalo asi 6 měsíců, než jsem si tu zvykl.“

Ot. č. 3: „Kam jste se obracel, když jste v ČR řešil nějaký problém?“

„Neměl jsem tu mnoho problémů, ale dva byly závažnější. Jedním z nich je moje astma. Koordinátor mého dobrovolnického projektu volal několika lékařům, abych se u nich mohl registrovat a taky, abych se dostal k inhalátoru, ale ani jeden z nich mě nechtěl přijmout, asi proto, že nejsem Čech. Takže jsem si říkal, jak je tohle v rozvinuté zemi vůbec možné? To je nepřípustné.“ „**Takže koordinátor projektu Vám řekl, že Vás nemohou vzít, protože nejste Čech?**“ Ano, to není možné. A když jsem se pak konečně dostal k doktorovi, řekl mi, že nemají typ inhalátoru, který potřebuji, protože není na českém trhu dostupný. Byl jsem hodně naštvaný, nechápal jsem, proč můj lék nemají a nakonec jsem musel volat na francouzskou ambasádu, abych si vyřídil dokumenty k zaslání mého léku.“ „**Takže matka Vám nemohla zaslat léky jen tak?**“ „Mohla, ale bál jsem, aby je nezabavili, proto jsem chtěl mít vše právně ošetřené. A ta druhá věc, kterou jsem řešil, byla osobní. Můj koordinátor mě na začátku

pobytu nahlásil na cizineckou policii, takže za mě vyřídil veškeré papírování, ale na konci projektu po mně chtěl něco podepsat a já jsem si myslel, že se jedná o nějakou záležitost v rámci projektu, takže jsem bez přečtení dokument podepsal. A když jsem se nedávno přestěhoval a chtěl si na cizinecké policii změnit adresu, zjistil jsem, že vůbec nejsem v systému, že mě nechali vymazat v prosinci 2017.“ **„Takže to byla chyba v komunikaci?“**
„Ne, nebyla, protože jsem se jí přímo ptal, jestli mě vymazali a bylo mi řečeno, že mi změnili adresu. Naštěstí mi pomohlo personální oddělení v mé práci, takže to bylo okamžitě vyřízené. Ale stejně, jak Vás může někdo jen tak vymazat, když ví, že budete v zemi více jak 3 měsíce? To je opravdu nepřijatelné. Ale tohle byly dvě hlavní nepřijemnosti, kromě toho bylo vše dobré.“

Ot. č. 4: „Pokud jste využil Centrum na podporu integrace cizinců v Ostravě, jak hodnotíte jeho služby? Jakou máte zkušenost?“

„Nemohl jsem ho použít, protože je to pro lidi mimo EU, a já jako občan Francie ho nemohu využít.“ **„A využil jste nějaké podobné služby pro cizince?“** „Jediné, co jsem použil, bylo přes EDS (Evropská dobrovolná služba) a věci jako daně a pojištění mi zařizovali lidé v mé práci, takže jsem vlastně nemusel nic dělat sám.“

Ot. č. 5: „Využil jste někdy některou z dávek českého sociálního systému – jako je např. nemocenské nebo podpora v nezaměstnanosti?“

„Nikdy jsem nebyl nemocný, vlastně jednou ano, ale to jsem byl ještě dobrovolníkem v projektu, takže jsem nebyl placený a neměl jsem na nemocenské nárok. Takže zatím jsem nic nevyužil, ale do budoucna o tom vím.“

Ot. č. 6: „Jak vnímáte klady a záporny života v ČR dnes oproti době, kdy jste do ČR poprvé přišel?“

„Co je to pros and cons? (klady a záporny) „**Výhody a nevýhody. Co se Vám na počátku pobytu zdálo dobré a teď to tak nevidíte nebo naopak co jste ze začátku třeba ani nevěděl a nyní to oceňujete?**“ „Když jsem přijel kvůli projektu, ubytování bylo už zajištěné, zatímco když jsem si ho hledal sám, jako cizinec, zabralo to asi 3 měsíce, protože lidé Vám nepronajmou byt, pokud nejste Čech. Nevím proč, možná proto, že neumíte jazyk nebo z nějakých temnějších důvodů. Nikdo mě nechtěl přijmout, až sem nakonec získal byt díky firmě, která má smlouvu s realitní agenturou. Nejdřív jsem se tomu bránil, protože jsem slyšel, že tyhle agentury účtují cizincům dvakrát tolik, co Čechům. Dobré je, že teď rozumím víc, takže se mohu na spoustu věcí zeptat. Lidé mi někdy rozumí, někdy ne. Domluví se, pokud jde o základní věci. Poté potřebuji, aby na mě lidé mluvili pomalu. Ale celkově vidím, že se v češtině pořád zlepšuji.“

Ot. č. 7: „Hodláte v ČR zůstat – proč ano, proč ne?“

„Záleží, jak se bude vyvíjet má práce a jaké tu budu mít možnosti. Pokud se budu moci vyvíjet v rámci společnosti, pak bych zůstal, protože znám jazyk, vím, jací tu jsou lidé. Někdy to není dobré, ale už vím, co čekat a dokážu to přijmout. Kdybych se v práci nemohl rozvíjet, tak bych odešel někam jinam, protože potřebuji změnu a nechci dělat ty samé věci pořád dokola.“

„Takže by se dalo říct, že to záleží na tom, jak se bude vyvíjet práce?“ „Ano, protože země se mi líbí, ale záleží na práci.“

„A život zde Vám připadá v pořádku? Ano, mám tu přátele, znám město, životní styl je tu v pohodě. Ale myslím, že takové by to bylo všude, když si zvyknete a dokážete se o sebe postarat. Škoda, že tu není tak dobré jídlo. Ale zvykl jsem si a teď už jím i rohlíky. Snažím se žít, jako žijí Češi, takže jím i vlašský salát s rohlíkem. Ale ještě mě tu překvapila doprava. Nechápu, jak je možné, že to vlakem trvá z Ostravy do Prahy 3 hodiny, když ve Francii jsou vlaky tak rychlé. Připadal jsem si tu jako v nějaké komunistické zemi, kde je Josef Stalin stále naživu. Ale co týče lidí, myslím si, že lidé jsou prostě lidé a jsou všude na světě stejní.“

Shrnutí případové studie č. 2

Michel žije v ČR téměř rok a půl. Předtím strávil čtyři roky ve Francii během studia na VŠ. Do Česka se dostal díky dobrovolnickému projektu, protože potřeboval získat zkušenost se životem v zahraničí pro budoucí zaměstnání. Jinak ho k ČR nic nepojí. Před zahájením dobrovolnického projektu absolvoval týdenní adaptační kurz. Jako občan EU nepotřeboval pro příjezd do ČR povolení a o potvrzení o přechodném pobytu občana EU nežádal (viz podkap. 1.2.1). V ČR má veřejné zdravotní pojištění (viz podkap. 3.1.4) a je pojištěn u VZP. Adaptace na život v ČR mu trvala asi půl roku a začal se cítit lépe, když město v létě ožilo. O integračním centru ví, ale jako občan EU ho nemůže využít. Stejně tak nečerpal žádnou sociální dávku, ale informace má a ví, že v případě potřeby, by měl nárok na nemocenské. Během dobrovolnického projektu měl jednou týdně individuální výuku češtiny. Je schopen komunikovat i o složitějších tématech, ale potřebuje, aby na něj lidé mluvili pomalu. V ČR ho nemile překvapila kvalita jídla, zdejší podnebí a odlišná mentalita. Má negativní zkušenost s jednáním na cizinecké policii, úroveň dopravy mu připadá nízká. Myslí si, že některým lidem se zde nedá věřit (koordinátor projektu) a také, že lidé zde mají vůči cizincům předsudky. Jinak svou zkušenost se životem v Česku hodnotí jako dobrou. Michel ještě neví, zda v Česku zůstane. Říká, že záleží na tom, jak se bude vyvíjet jeho práce, ale jeho snem je být diplomatem nebo pracovat pro EU.

5.3 Případová studie č. 3

Samantha, 24 let, Američanka

Pochází z města Ocala na severu Floridy. Její 27letá sestra pracuje jako advokátka v Ocala. Matka pracuje jako zástupkyně ředitele na střední škole, otec vlastnil vydavatelství a nyní je v důchodu. Rodiče jí zapsali do soukromé školy, kam chodila od mateřské školy až po střední školu. Nepatřila k nejlepším studentům, ne proto, že by byla hloupá, ale spíše nechávala věci na poslední chvíli. Od dětství chtěla být veterinářkou.

Po střední škole byla přijata na College of Central Florida, kde čtyři roky studovala biologii a získala associate's degree (ekvivalent dis.). Během studia pracovala jako dobrovolnice v útulku pro psy, kde se v roce 2011 seznámila se svým přítelem. Jsou spolu od roku 2012. Je to Čech, který žil do 8 let v Ostravě a pak se jeho matka a nevlastní otec rozhodli přestěhovat do USA, protože otec už v ČR žít nechtěl. Přítel mluví česky a kromě českého občanství má i občanství americké a chová se jako Američan. Když jí v útulku nabídli plný úvazek, rozhodla se školu na jeden rok přerušit a pracovat.

Děda jejího přítele žije sám v Ostravě, a protože se jeho zdravotní stav zhoršil, rozhodla se Samantha s přítelem, že se přestěhují do ČR. Dlouho o tom přemýšleli, nejprve se v listopadu 2015 přestěhoval její přítel. Během jednoho měsíce se mu podařilo najít v Ostravě práci v IT firmě. Rok a půl žil její přítel sám v Česku, zatímco ona byla v USA, pracovala na poloviční úvazek v útulku a zároveň si přes známou našla poloviční úvazek v pojišťovně. V útulku pracovala jako koordinátorka programu, ve kterém vězni trénovali psy pro útulek. Zajišťovala chod tohoto programu a kontakt mezi oběma institucemi. Mezitím se na podzim roku 2016 přihlásila na University of Central Florida na online bakalářský program psychologie. Chtěla si zvolit biologii, ale tehdy to nebylo možné. Během roku a půl, kdy žili každý sám na jiném kontinentu, Samantha přítele dvakrát navštívila v ČR. Nakonec se za ním v září 2017 přestěhovala do Ostravy.

Do ČR přijela jako rodinný příslušník občana EU (tj. svého přítele) a v ČR získala povolení k přechodnému pobytu rodinného příslušníka občana EU na dobu 5 let. V říjnu 2017 získala S. práci, která jí umožnila nastoupit až v lednu 2018, aby měla čas si na novou zemi zvyknout. Nyní pokračuje v online studiu, ale chtěla by si změnit obor na biologii. V USA to není problém, protože na začátku studia mají všichni obecné předměty, které jsou společné pro většinu oborů. Musela by dohnat volitelné předměty. Nyní jí k dokončení zbývá ještě 1,5 roku. Studium je pro ni náročné, protože zároveň pracuje na plný úvazek. Musí splnit

závazky, které má na semestr naplánované, takže často věnuje škole celý víkend. Studium je sice online, ale jen některé přednášky jsou nahrávané a může si je pustit ze záznamu. Ostatní jsou přenášeny v reálném čase a ona je musí sledovat, aby získala body za účast. Některé předměty navíc musela vynechat, protože se na školní web nemohla z ČR připojit. Studium je placené a za online studium platí víc než denní studenti. Chtěla by získat bakalářský titul a pak pokračovat v magisterském studiu v ČR, protože je to levnější. Zatím o tom jen přemýšlí, ještě neví, jaký obor by si vybrala.

Její práce se jí líbí. Pracuje jako Service Desk Operator u mezinárodní IT společnosti v Ostravě. Ráda by dělala něco, co více souvisí s jejím oborem, ale připadá jí, že by bylo hodně těžké v ČR něco takového najít. V práci jí jako jeden z benefitů nabízejí bezplatný kurz češtiny pro cizince, kam jednou týdně dochází, ale má pocit, že se tam moc nenaučí. Skupina je složená z lidí, kteří mají různou úroveň znalostí a často je z hodiny spíše zmatená. Proto si našla i soukromého učitele a od poloviny června 2018 má jednou týdně individuální výuku. Do té doby si vystačila se základy, které jí ještě v USA naučil nevlastní otec jejího přítele, a s tím, co pochytala během pobytu v ČR. Nyní doufá, že s individuální výukou konečně udělá pokrok a bude moci postupně víc a víc konverzovat v češtině.

Samantha plánuje pokračovat v práci, dokud nedokončí školu a pak buď sežene práci v oboru, který studuje, nebo začne prezenčně studovat v magisterském programu. Nedokáže si představit, že by dokázala skloubit magisterské studium a práci. Kdyby šla studovat v prezenčním studiu, živil by jí přítel. Už to spolu probírali a mohli by si to dovolit. V budoucnu by raději pracovala v něčem méně technickém a hlavně s lidmi. Veterinářkou už být nechce, v ČR jí to z mnoha důvodů nepřípadá reálné, možná někdy v budoucnu v USA.

Než se s přítelem přestěhovali do ČR, řekli si, že to bude asi na 10 let, aby se postarali o dědu. Případá jí, že v ČR je více příležitostí než v USA a že tu tolik nezáleží na tom, jestli má člověk konexe. Zpátky do USA se jí teď nechce, s přítelem přemýšlí, že by se možná v budoucnu přestěhovali do jiné země EU, ale nemají žádné konkrétní plány. Uvidí, jak se vše vyvine. S přítelem jsou spolu 6 let, ale svatbu neplánují, není to pro ně důležité. Občas se jí stýská po rodině a vadí jí, jak je kvůli jazykové bariéře závislá na příteli. Na to nebyla z USA připravená.

Krátce po příjezdu do ČR měla S. zdravotní problémy a musela do nemocnice na vyšetření. Přítel jí pomohl překládat, ale doteď na to nerada vzpomíná, protože na ně personál zvýšil hlas, jelikož se nacházeli na špatném oddělení. Momentálně hledá praktického lékaře, ale všude mají plno a nikdo ji nechce přijmout. Lékaře jí hledá přítel. Dostal seznam lékařů od zdravotní pojišťovny, a ten postupně obvolával. Samanthě by nevadilo, kdyby lékař nemluvil

anglicky. Mohla by si nechat napsat, co potřebuje vyřídit, na papír a vyřešit to. Má zelenou kartu zdravotní pojišťovny a je pojištěna u VZP. Sehnala gynekoložku, ale jenom díky tomu, že je to kamarádka přítelovy matky. Ještě by ráda našla očního lékaře, protože nosí brýle a potřebovala by jít na kontrolu. Zatím s přítelem nikoho nenašli.

Odpovědi na otázky polostandardizovaného rozhovoru – Samantha:

Ot. č. 1: *„Zažila jste po příchodu do České republiky kulturní šok?“*

„Řekla bych, že ano, protože se to tu od Spojených států velmi liší. Je tu jiný životní styl a to v dobrém i špatném smyslu. Řekla bych, že se tu žije klidněji, zatímco v USA je to hlavně práce, práce, práce. Nikdo si nebere volno a v tomto aspektu je to velmi stresující. Tady lidé pijí na ulici v 9 hodin ráno, což u nás nemáme. Nebo asi máme, ale v USA jsem to moc neviděla.“

Ot. č. 2: *„Jak dlouho Vám trvalo, než jste si v ČR zvykla?“*

„Ehm...“ „Nebo možná, kdy jste cítila, že víte, jak to v ČR chodí a byla jste na to zvyklá?“
„Řekla bych, že asi... Nevím. Moje situace byla jiná. Přišla jsem sem (do ČR), byla jsem tu asi měsíc nebo dva a pak můj přítel na měsíc odjel. A když odjel, říkala jsem si, jak to tady zvládnu, když neumím jazyk. Ale nakonec jsem to zvládla s minimální znalostí češtiny, kterou jsem měla. Takže myslím, že to trvalo asi ten měsíc, kdy jsem získala důvěru, že bych to tu zvládla i sama a nemusela být na nikom závislá. Ale celkově asi několik měsíců.“

Ot. č. 3: *„Kam jste se obracela, když jste v ČR řešila nějaký problém?“*

„Záleží na typu problému. Jaký třeba typ problému?“ „Jakýkoliv. Řekněme, kdo je ta osoba nebo instituce, na kterou jste se obracela v případě potřeby?“ „Naštěstí jsem měla přítele, takže mi pomohl třeba na cizinecké policii. V práci se domluví anglicky, takže tam nebyly velké problémy, ale měla jsem problém, třeba když jsem šla na poštu pro výpis z rejstříku trestů. To jsem nakonec byla schopná vyřídit sama, ale jinak se s těmito věcmi obracím na přítele.“

Ot. č. 4: *„Pokud jste využila Centrum na podporu integrace cizinců v Ostravě, jak hodnotíte jeho služby? Jakou máte zkušenost?“*

„Šla jsem tam jednou a bylo zavřeno. Mluvila jsem s jednou paní, která tam sice nepracuje, ale měla o IC hodně informací. A z toho, co říkala, to z ní dobře, že tam nabízejí kurzy češtiny, právní poradenství nebo pomoc s daněmi. Takže bych to v budoucnu určitě využila, zvláště co se týká daní, ale zatím jsem k tomu neměla důvod.“

Ot. č. 5: „*Využila jste někdy některou z dávek českého sociálního systému – jako je např. nemocenské nebo podpora v nezaměstnanosti?*“

„*Ne, zatím nic.*“

Ot. č. 6: „*Jak vnímáte klady a zápory života v ČR dnes oproti době, kdy jste do ČR poprvé přišla?*“

„*Opravdu se mi v ČR líbí, jak je systém prosociální. Když jsem přijela poprvé, bylo to jenom na 3 týdny, takže jsem vůbec nevěděla, jak tu funguje zdravotnictví a další věci. Připadá mi velmi dobré, že když někdo potřebuje zdravotní péči, tak se mu jí dostane, ačkoliv já sama jsem při hledání lékaře zatím neměla štěstí. Ale když bych to potřebovala, šla bych do nemocnice, kde by mi pomohli. Takže si myslím, že toto je výhoda, taky způsob, jakým tu funguje dovolená je výhoda. Myslím, že 20 dnů dovolené je v Česku standard, že je to zákon, a to mi připadá velmi dobré a velkorysé a člověk má čas si opravdu odpočinout od práce. Takže pro mě je tohle opravdu velká výhoda, o které jsem nevěděla, dokud jsem tu nezačala pracovat. Moje práce mi nabízí i další benefity, což je taky příjemné.*“

Ot. č. 7: „*Hodláte v ČR zůstat – proč ano, proč ne?*“

„*Prozatím ano. Ještě netuším, jak dlouho tu zůstanu. Možná bychom si mohli najít práci jinde, ale blízko, protože můj přítel chce být nablízku svému dědovi. Takže možná v jiné části ČR, ale nevím, jak dlouho chci zůstat v Ostravě. Mám tu spoustu zážitků, ale ne všechny byly příjemné.*“ „**Jako třeba?**“ *Různé věci. Například cizinecká policie, kde nikdo nemluví anglicky nebo když jsem šla do DPO (dopravní podnik), kde se ke mně chovali přezíravě, když zjistili, že nemluvím česky. Nebo se mi několikrát stalo, že jsem nastoupila do autobusu dveřmi, které byly jen pro výstup, a řidič na mě pak ječel. Taky bych řekla, že vzduch tu je negativem. Ale jsem ráda, že se teď v Ostravě vyznám. Vím, kterou tramvají se kam dostanu, do kterých částí nemám chodit a podobné věci. Taky mám pocit, že policie tu není moc ochotná. Jednou mi tu ukradli peněženku, když jsem byla večer v baru. Šli jsme na polici a oni nechtěli zaznamenat moji výpověď. Chtěli, abych přišla znovu další den, což mi připadalo trochu směšné. A taky mi jednou ukradli kolo. Bylo zamčené v přízemí budovy. A policie se mnou nechtěla sepsat protokol. Nakonec ho sepsali s přítelem, protože on je občan ČR. Ale kolo jsem si koupila já, je moje, takže nechápu, proč by se mnou nemohli sepsat protokol. Takže nevím, jestli zůstanu v Ostravě, ale možná spíš někde jinde v ČR.*“

Shrnutí případové studie č. 3

Samantha žije v ČR 10 měsíců. Předtím zde byla dvakrát navštívit svého přítele, kvůli kterému se do Česka přestěhovala. Díky tomu, že má její přítel české občanství, přijela Samantha do ČR jako rodinný příslušník občana EU a získala zde povolení k přechodnému pobytu rodinného příslušníka občana EU na dobu 5 let (viz podkap. 1.2.1). Adaptace u ní probíhala několik měsíců, ale nejvíce jí pomohlo, když její přítel na měsíc odjel a ona si musela poradit sama. To jí dodalo důvěru, že se o sebe v ČR dokáže postarat. Zná základy češtiny, v zaměstnání chodí na lekce a našla si i individuální výuku, aby se zlepšila a lépe se domluvila. O žádnou sociální dávku nežádala a službu odborného sociálního poradenství také nevyužila, ačkoliv o to měla zájem. Chtěla se poradit v Centru na podporu integrace cizinců v Ostravě (viz podkap. 3.1.3), ale dostavila se mimo otevírací hodiny. O tom, jaké služby Centrum poskytuje, ví a plánuje je v budoucnu využít, hlavně kvůli daním. Samantha má zelený průkaz pojištění z třetí země pracujícího v ČR a je pojištěna u VZP (viz podkap. 3.1.4.1). Myslí si, že v ČR má více příležitostí než v USA, život tu plyne klidněji a lidé si mohou vybrat dovolenou. Líbí se jí dostupná zdravotní péče a nastavení sociálního systému. Za negativum považuje jazykovou bariéru, kvůli které je závislá na příteli. Má negativní zkušenost v jednání s úřady (DPO, cizinecká policie, policie ČR). Zatím chce v Česku zůstat, ale neví na jak dlouho. S přítelem se původně dohodli, že budou v ČR asi deset let, ale ráda by se přestěhovala z Ostravy jinam.

5.4 Případová studie č. 4

Jorge, 32 let, Portugalec

Narodil se v Lisabonu jako jediné dítě svých rodičů. Všichni v rodině pracují manuálně. Jeho otec byl zaměstnán jako údržbář v továrně, matka byla v domácnosti. Jorge vystudoval Universidade de Lisboa, magisterský obor architektura, přičemž celé studium strávil v Lisabonu. Po promoci v roce 2010 absolvoval roční stáž na Odboru rozvoje města magistrátu v Lisabonu, aby mohl být přijat do Komory architektů. Práce se mu líbila, a kdyby mu nabídli místo, rád by tam zůstal pracovat. V roce 2008 zasáhla Portugalsko ekonomická krize a jeho otec ztratil práci. Proto se otec v roce 2011 přestěhoval do Normandie ve Francii, kde si našel zaměstnání na obdobné pozici jako v Portugalsku. Jorgeho matka přijela za otcem v roce 2014.

Když Jorge v roce 2011 po ukončení stáže hledal práci, poohlížel se i ve Spojeném království a Irsku. Nakonec se mu na počátku roku 2012 podařilo získat práci v Lisabonu, kde pracoval jako pomocný architekt v architektonické kanceláři, kde pomáhal dokreslovat návrhy. Kancelář dostávala čím dál méně zakázek a Jorge měl pocit, že se nikam nevyvíjí, proto na konci roku 2014 z práce odešel. Než odešel, rozhodl se, že využije znalost jazyků – mluví portugalsky, anglicky, francouzsky a španělsky, a najde si práci v jiné zemi EU. Protože se mu nepodařilo nic najít, odstěhoval se k rodičům do Francie a ucházel se tam o různá zaměstnání mimo svůj obor. Bylo mu jedno, v jakém státě skončí. Nic si neplánoval a nevěděl ani, jak dlouho by chtěl v cizině zůstat. Poté, co se rodiče odstěhovali z Portugalska, měl pocit, že nemá co ztratit.

Až během pobytu ve Francii si našel práci v Ostravě v mezinárodní IT firmě, která se nově začala orientovat na Brazílii a potřebovala zaměstnance se znalostí portugalštiny a angličtiny. V lednu 2015 zde začal pracovat jako Service Desk Operator a postupně se vypracoval na vedoucí pozici. Nyní vede tým 20 lidí. Firma mu pomohla sehnat byt a také praktického lékaře, který mluví anglicky. V práci mu nabídli tříměsíční kurz češtiny zdarma, díky kterému se naučil základy češtiny, jako pozdravy, názvy potravin a základní fráze a věty. Od té doby se česky neučil a ani to neplánuje. Vystačí si se základy češtiny a jinak mluví anglicky. O povolení k přechodnému pobytu nepožádal.

Největší problémy měl se sehnáním stomatologa. Než odjel z Francie, tamní zubař mu léčil zub a po příjezdu do ČR měl zajít na čištění. Tehdy pracoval na směny a neměl čas dojít si k zubaři. Nakonec ho zub bolel tak moc, že se rozhodl jet v sobotu ráno na zubní pohotovost do nemocnice. Tehdy ještě neuměl téměř nic česky, a proto měl problém zjistit, kam má jít. Překvapilo ho, jak bylo v nemocnici čisto a že na chodbách nebyli žádní pacienti. V Portugalsku není v nemocnici místo, a proto jsou někteří pacienti i na chodbách. Zubař mu zub nakonec vytrhl, ale nemusel nic platit, vše bylo zahrnuto ve zdravotním pojištění. Byl to pro něj silný zážitek, protože nerozuměl, byl zmatený a ze zubu ho bolela hlava. Nyní si zubaře našel, ale nemá k němu důvěru, protože si účtuje hodně a Jorge má pocit, že vydělává na lidech, kteří nemohou jiného zubaře najít. Jorge má modrou kartu zdravotní pojišťovny a je pojištěn u VZP.

Občas přemýšlí, že by z ČR odešel do Francie, kde má teď většinu rodiny a dobře zná jazyk. Zatím ale nemá konkrétní plány. Do Portugalska se vrátit nechce. Prarodiče již zemřeli a jeho rodina tak kromě domu nemá na Portugalsko žádnou vazbu. Navíc se rodiče chystají dům prodat, protože ho nikdo nevyužívá. Když nyní jede do Portugalska navštívit příbuzné, cítí se víc jako turista. Říká o sobě, že je vlastně 100% Portugalec, protože Portugalci

v minulosti často emigrovali nebo na čas odjížděli žít do zahraničí. V ČR mu nejvíc chybí moře. S rodinou se vídá asi 2-3 krát do roka, jeho rodiče už také navštívili ČR. Nemá v Česku žádné předky, a to, že tu nyní žije a pracuje, je náhoda. Připadá mu, že život v ČR je jednodušší. Může zajít na večeři nebo do kavárny, aniž by musel myslet na to, kolik ho to bude stát. Kdyby takhle žil v Portugalsku, považoval by to za luxus. Také se mu líbí veřejná doprava. Je podle něj efektivní, levná a spoje jezdí na čas. V Portugalsku člověk doufá, že autobus vůbec přijede.

Odpovědi na otázky polostandardizovaného rozhovoru – Jorge:

Ot. č. 1: „Zažil jste po příchodu do České republiky kulturní šok?“

„Kulturní šok? Ano, myslím, že ano. Snažím se najít nějaký příklad.“ „**Může to být z jakékoliv oblasti – jídlo, zvyky...**“ „Jídlo bylo určitě jednou z věcí, na které jsem si musel zvyknout. Další věcí bylo asi to, jak jsou tu lidé organizovaní. V Portugalsku jsem byl vždy někdo, kdo chodí včas, zatímco nikdo jiný ne. Ale tady jsou v porovnání s Portugalskem všichni dochvilní. Taky si myslím, že lidé tu obecně dělají vše časněji než já. Chodí do práce brzy ráno, oběd mají dřív než já a pak jdou z práce domů dřív. To je trochu rozdíl, z legrace tomu říkám jet lag. Jídlo je určitě jiné, jsem zvyklý jíst hodně mořských plodů, ale připadá mi, že tady lidé jedí hlavně maso. Taky noční život je tu jiný, je to tu divočejší než doma. Taky bych řekl, ačkoliv neumím jazyk tak moc, že Češi jsou přímější, zatímco v Portugalsku nedojde tak často ke konfrontaci. Portugalci obvykle nejdřív nějaký čas kolem tématu krouží, než se k němu dostanou. Takže v tomto smyslu, to byl taky trochu šok.“

Ot. č. 2: „Jak dlouho Vám trvalo, než jste si v ČR zvykl?“

„Než jsem si zvykl? Hmm.“ „**Možná, jak dlouho trvalo, než přišel moment, kdy jste se cítil, že víte, jak to tu funguje?**“ „Asi první rok to byl trochu boj, ale pak se to ustálilo.“

Ot. č. 3: „Kam jste se obracel, když jste v ČR řešil nějaký problém?“

„Většinou mi pomohl někdo z práce. Jako třeba pomoc s vyřízením různých dokumentů, hledání doktora a tak. Takže hlavně firma a jinak taky portugalská ambasáda.“

Ot. č. 4: „Pokud jste využil Centrum na podporu integrace cizinců v Ostravě, jak hodnotíte jeho služby? Jakou máte zkušenost?“

„Nikdy jsem je nevyužil.“

Ot. č. 5: „Využil jste někdy některou z dávek českého sociálního systému – jako je např. nemocenské nebo podpora v nezaměstnanosti?“

„Nic jsem nevyužil. Nikdy jsem tu nebyl nezaměstnaný a zatím jsem nebyl nemocný.“

Ot. č. 6: „*Jak vnímáte klady a záporny života v ČR dnes oproti době, kdy jste do ČR poprvé přišel?*“

„*Nyní a tenkrát? Můžete to trochu upřesnit?*“ „*Řekla bych, že existují nějaké pozitivní a negativní věci, o kterých jste na počátku nevěděl, protože jste tu byl příliš krátce anebo je něco, co na začátku vypadalo úžasně a teď už Vám to tak nepřípadá.*“ „*Když jsem přišel, neměl jsem potuchy o tom, jaké to tu bude. Možná něco, co jsem na počátku neviděl a teď je to čím dál patrnější je stabilita. Pracuji u jedné společnosti už 3 roky a během té doby jsem nikdy neměl pocit, že bych třeba mohl ztratit práci. Takže ve srovnání s Portugalskem, kdy nikdy nevíte, jestli vás nevyhodí, je to něco, co jsem si na začátku neuvědomil, ale asi je to nejvíc, co jsem tu mohl získat.*“ „*A jsou tu i nějaká negativa? Něco, co se na počátku nezdálo tak hrozné a teď Vám to leze na nervy.*“ „*Není to vždy lehké, být tak daleko od rodiny a od přátel a čím delší je to doba, tím těžší to je. Všiml jsem si, že teď jezdím domů častěji, než když jsem tu by první rok. Takže to je největší negativum.*“

Ot. č. 7: „*Hodláte v ČR zůstat – proč ano, proč ne?*“

„*To je problém, sám to nevím.*“ „*Možná co by bylo důvodem pro setrvání a co pro odchod?*“ „*Už jsem jednou změnil svou profesní dráhu a stálo mě to hodně úsilí, abych postupoval v kariéře a nezůstal na stejné pozici. Takže kdybych dostal práci, která by mě výrazně posunula v kariéře, tak by to byl hlavní důvod k odchodu. Něco, co by bylo jako další krok k mojí současné práci a současně mě to profesně naplnilo. Nic jiného by nebylo dobrým důvodem ke stěhování a to hlavně proto, že tyto tři roky jsem tvrdě pracoval a nechci někde jinde začínat zase od začátku. I když se tu někdy necítím úplně příjemně, nechci ohrozit svoje úsilí.*“

Shrnutí případové studie č. 4

Jorge žije v ČR téměř tři a půl roku, ačkoliv ho k zemi neváže žádný vztah, pouze zaměstnání. Před odjezdem do ČR se přestěhoval za rodiči do Francie, předtím v zahraničí nežil ani během studií. Jako občan EU přicestoval do ČR na základě platného cestovního dokladu. O potvrzení přechodného pobytu občana EU nežádal (viz podkap. 1.2.1). Jorge má veřejné zdravotní pojištění u VZP (viz podkap. 3.1.4.1). Asi rok mu trvalo, než se na život v ČR adaptoval. Nežádal zde o žádnou sociální dávku a Centrum pro integraci cizinců v Ostravě nevyužil. Český se učil tři měsíce díky bezplatnému kurzu v zaměstnání a poté již žádný kurz nenavštěvoval. V ČR si nejvíc váží stability, kterou mu dává jeho zaměstnání. Život zde mu připadá jednodušší, také oceňuje efektivní dopravu a dochvilnost lidí. Kromě vysokých plateb u zubaře si na nic nestěžuje. Nejvíce mu v Česku chybí jeho rodina a přátelé.

Neví, jestli v ČR zůstane. Spíše ano, ale jenom pokud nedostane výhodnější pracovní nabídku někde jinde.

5.5 Případová studie č. 5

Mike, 27 let, Američan se slovinským občanstvím

Pochází z maloměsta na předměstí Chicaga v Illinois, USA. Má starší sestru, které je 28 let, získala bakalářský titul z psychologie a pracuje jako koordinátorka terapií rané péče. Jeho otec pracuje jako Supply Chain Manager pro jadernou elektrárnu, má pět sourozenců a jeho rodiče odešli po druhé světové válce ze Slovinska. Mikova matka zemřela v únoru 2015. Pracovala jako asistentka dentální hygienistky a když už tuto práci nezvládala, ale stále byla schopná pracovat, pracovala na částečný úvazek ve zverimexu.

Mike byl na střední škole úspěšný a získal mnoho přátel. V květnu 2009 školu dokončil, ale při přijímacích zkouškách na univerzitu (ACT) neměl dostatek bodů, a proto šel na dva roky studovat přírodovědné předměty na Junior College (ekvivalent české VOŠ). Poté přešel do druhého ročníku na University of Illinois Urbana-Champaign, kde studoval bakalářský obor atmosférické vědy. Během Junior College začal užívat další lék na ADHD. Mike získal bakalářský titul v květnu 2015.

Po skončení studia 5 měsíců pracoval na školním výzkumu v oblasti hydrologie. Mezitím se rozhodl, že odjede do Slovinska a přihlásí se na tříměsíční kurz slovinštiny pro cizince v Lublani, aby poznal zemi, odkud pocházejí jeho předci. Díky tomu, že hraje na harmoniku, tradiční slovinský hudební nástroj, získal stipendium, které pokrylo náklady na kurz. V únoru 2016 odjel Mike do Slovinska.

V průběhu kurzu si uvědomil, že by chtěl ve Slovinsku strávit více času a chtěl zůstat do srpna 2016. V srpnu se rozhodl, že zůstane delší dobu a pokusí se najít si práci, protože dosud žil ze svých úspor. Mike si pronajal pokoj a odstěhoval se od příbuzných. Od září 2016 do ledna 2017 se mu podařilo najít postupně dvě zaměstnání na částečný úvazek, ale obě trvala pouze měsíc. V listopadu 2016 se Mike na kurzu slovinštiny seznámil se svou přítelkyní, Češkou, která byla ve Slovinsku na studijním pobytu. Protože se mu nedařilo najít si zaměstnání ve Slovinsku a aby byl blíže přítelkyni, rozhodl se v únoru 2017, že se bude ucházet o práci v ČR. V dubnu 2017 navíc získal díky svým předkům slovinské občanství, čímž se stal občanem EU. Vzhledem k absolvovanému oboru se ucházel o zaměstnání

související s meteorologií. Nakonec jej v dubnu 2017 získal v Ostravě, kam se v květnu se svou přítelkyní odstěhoval.

V práci nebyl příliš spokojen, protože mu připadalo, že na danou pozici nestačí a také měl problém v komunikaci s nadřízenou. Nedostával kompletní instrukce, nevěděl, s kým má jednat a jak se bude jeho práce do budoucna vyvíjet. Naopak oceňoval kolektiv, který ho přijal, ačkoliv byl na pracovišti jediným cizincem. Mike nikdy nenavštěvoval jazykový kurz. Měl příslibený kurz v rámci zaměstnání, ke kterému ale kvůli nedorozumění nedošlo. Základní slova a fráze ho naučila přítelkyně, další kolegové v zaměstnání a některá se naučil sám v průběhu pobytu v ČR. V učení češtiny mu pomohla základní znalost slovinštiny, protože některá slova jsou si podobná.

K 31. květnu 2018 končila Mikovi pracovní smlouva a rozhodl se v zaměstnání skončit a najít si jinou práci v Ostravě. Ucházel se o místo v mezinárodní IT firmě a v pobočce DHL s tím, že nastoupí od 1. července, protože ho v červnu přijedou navštívit příbuzní. Na obě pozice byl přijat a nyní se rozhoduje, kterou nabídku přijme. V DHL má šanci v budoucnu pracovat pro slovinský trh, což by se mu líbilo, protože mu chybí slovinská kultura. Obě potenciální zaměstnání nabízejí bezplatný kurz češtiny v rámci zaměstnaneckých benefitů, proto Mike zvažuje, že by se začal učit česky. Zatím si vystačil s českými frázemi, které zná a s angličtinou.

Během zaměstnání v ČR byl jako občan EU pojištěn u VZP v systému veřejného zdravotního pojištění. Praktického lékaře mu pomohla sehnat přítelkyně, stejně jako zubaře. Praktický lékař umí anglicky pouze základní fráze, proto komunikuje se zdravotní sestrou. Několikrát šla přítelkyně k lékaři s ním a jinak mu napíše lístek v češtině a sestra jí zavolá, když potřebuje něco vyřídit. Zubař mluví perfektně anglicky, ale Mike má pocit, že se ho snaží ošidit a jen z něj tahá peníze. Když byl zaměstnán, měl modrou kartu zdravotní pojišťovny. Na měsíc, kdy je bez zaměstnání, má sjednané komerční zdravotní pojištění u pojišťovny Slavia a.s. a místo průkazu má potvrzení, že je pojištěn.

Odpovědi na otázky polostandardizovaného rozhovoru –Mike:

Ot. č. 1: „Zažil jste po příchodu do České republiky kulturní šok?“

„Ani ne, protože než jsem sem přišel, byl jsem asi rok a půl ve Slovinsku, kam jsem jel, abych poznal svou rodinu a naučil se jazyk. Tamní pobyt mě připravil na pobyt tady. Nezdá se mi, že by byly velké rozdíly mezi ČR a Slovinskem, takže jsem kulturní šok spíše nezažil.“ „**Byl zde nějaký hlavní rozdíl mezi Slovinskem a ČR?**“ *„Asi jen malý, ale upřímně některé oblasti*

nevypadají zrovna vesele. To je v Lublani také, ale třeba když jedete v Česku vlakem, tak vidíte některé staré a zchátralé zastávky, to ve Slovinsku není.“

Ot. č. 2: „*Jak dlouho Vám trvalo, než jste si v ČR zvykl?*“

„Řekl bych, že asi půl roku, než jsem se tu začal orientovat, zjistil, kde co je a než jsem si zvykl na přízvuk, kterým tu lidé mluví anglicky. Ale asi tak půl roku.“

Ot. č. 3: „*Kam jste se obracel, když jste v ČR řešil nějaký problém?*“

„Většinu problémů jsem v začátcích řešil s kolegy v práci, protože když jsem přišel, neměl jsem tu žádné přátele, jen přítelkyni. Když jsem měl problém s daněmi, šel jsem nejprve za kolegou z práce, protože obvykle dělá daně zaměstnavatel, ale v mém případě to bylo trochu komplikovanější. A můj kolega mluví anglicky i česky, byl ochotný mi pomoci a šel se mnou na finanční úřad, abych si mohl daně vyřídit sám. Takže to bylo takto do doby, než jsem objevil Integrované centrum.“

Ot. č. 4: „*Pokud jste využil Centrum na podporu integrace cizinců v Ostravě, jak hodnotíte jeho služby? Jakou máte zkušenost?*“

„Když budu pokračovat s daněmi, šel jsem do IC, když jsem potřeboval vědět, jak vyplnit daňové přiznání. Zavola jsem tam a domluvil si osobní schůzku. Bohužel, když jsem přišel, tak mi pracovnice nedokázala poradit. Věděla jenom, kam bych si měl zajít pro formulář. Ale řekla mi, že za dva dny bude seminář o tom, jak vyplnit daňové přiznání, abych přišel. Na semináři bylo asi 10 lidí a celá přednáška byla v češtině, takže jsem skoro nic nerozuměl. Když jsem se chystal odejít, řekla mi pracovnice, že to se mnou lektorka vyplní v angličtině po skončení přednášky. Takže jsem čekal asi 1, 5 hodiny, ale pak mi pomohli a vyřešili to za mě.“

Ot. č. 5: „*Využil jste někdy některou z dávek českého sociálního systému – jako je např. nemocenské nebo podpora v nezaměstnanosti?*“

„Ano, měl jsem chřipku. Šel jsem k doktorovi s lístečkem, kde bylo přeložené, co mi je, doktor mě prohlédl a pak mi dal týden volno z práce a ještě mi za to platili, což jsem nečekal. Dostal jsem jen část platu, ale i tak to bylo dobré, protože jsem mohl týden zůstat doma a na pár hodin denně jít ven. A na tohle jsem měl nárok díky své práci, což bylo moc milé.“

Ot. č. 6: „*Jak vnímáte klady a záporny života v ČR dnes oproti době, kdy jste do ČR poprvé přišel?*“

„To je těžké, protože tu jsem teprve rok. Z nevýhod je to třeba to, že je těžké najít tu zubaře, protože jich tu není moc. A nevím, jestli je drahý, ale slyšel jsem nějaké historky, že když si nedáváte pozor, tak vás může někdo podvést. Jako třeba taxikář. Ale co se týče toho zubaře, šel jsem na čištění a na začátku to bylo opravdu drahé. Postupně se cena snižuje, ale po dvou

měsících si mě objednali znova a nechápu, proč to zase stálo tolik peněz. Taky mi dělali plombu, ale neudělali jí pořádně a musel jsem přijít znovu. Takže mám pocit, že se mnou nejednají úplně fěr. Ale to je jen jedna věc. Z výhod je to určitě veřejná doprava. Vlakem se dostanete všude po ČR a většinou jezdí načas. Další výhodou jsou nízké životní náklady. Když vezmu v úvahu, jaký mám plat, můžu si tu dovolit hodně věcí, což je jednoznačně výhoda.“

Ot. č. 7: „Hodláte v ČR zůstat – proč ano, proč ne?“

„V ČR nezůstanu, i když se mi tu líbí. Rád bych se vrátil zpět do Slovinska, protože se mi tam líbí, mám tam rodinu a chtěl bych se zlepšit v jazyku. To je něco, co mám v plánu.“

Shrnutí případové studie č. 5

Mike žije v Česku déle než rok. Předtím strávil rok ve Slovinsku, kam se dostal díky svým slovinským předkům. Do ČR přijel z osobních důvodů a navíc zde získal zaměstnání. Je občanem USA, ale díky tomu, že před odchodem do ČR získal i slovinské občanství, nemusel žádat o víza. Přicestoval na základě platného cestovního dokladu a o potvrzení o přechodném pobytu občana EU nežádal (viz podkap. 1.2.1). V době, kdy byl zaměstnán, měl veřejné zdravotní pojištění u VZP. Nyní je měsíc bez zaměstnání, a proto si sjednal komerční zdravotní pojištění, a to u pojišťovny Slavia a.s. (viz podkap. 3.1.4). Adaptace na život v ČR mu trvala asi půl roku, než se zorientoval. Mike nikdy nenavštěvoval jazykový kurz. Základy se naučil v průběhu pobytu díky přítelkyni a okolí, v čemž mu pomohla předchozí znalost slovinštiny. Využil sociální službu - odborné sociální poradenství v Centru na podporu integrace cizinců v Ostravě (viz podkap. 3.1.3), kde získal pomoc, kterou potřeboval. Z dávek čerpal během zaměstnání nemocenské. Právě možnost zůstat během nemoci doma a léčit se považuje za výhodu života v ČR. Dále se mu líbí fungující veřejná doprava a nízké životní náklady. Za negativum považuje fakt, že je tu obtížné najít zubaře a v porovnání se Slovinskem mu některá místa připadají zpustlá. V ČR zůstat nechce, rád by se v budoucnu vrátil zpět do Slovinska.

5.6 Případová studie č. 6

James, 25 let, Američan

Pochází z dvoutisícového města na severu státu Michigan v USA. Má tři sestry. Starší dvě pracují jako učitelky a obě mají 4 děti. Mladší sestře je 20 let a studuje na univerzitě v Michiganu. Rodina žije na samotě a poměrně uzavřeně. Jamesův otec pracuje pro nábytkářskou firmu, jeho matka je v domácnosti. James získal v roce 2016 bakalářský titul v oboru Finance se zaměřením na mezinárodní obchod na Michigan Technological University. Měl dobré známky a na jeden semestr jel studovat do Prahy na Vysokou školu ekonomickou, protože praprarodiče z otcovy strany pocházeli z území bývalého Československa.

Po skončení vysoké školy se neucházel o práci v USA, ale odjel do ČR, kde se mu během semestru strávenému v Praze zalíbilo, a domníval se, že bude mít v ČR v budoucnu více příležitostí a vydělá si více peněz než v USA. Do ČR přijel jako turista v květnu 2016 a ještě před uplynutím 90 dní, kdy by musel zemi opustit, si vyřídil dlouhodobé vízum za účelem podnikání. Po roce získal zaměstnaneckou kartu a nyní je držitelem modré karty.

Před odjezdem do ČR uměl česky pouze pár slov, které se naučil v jazykovém kurzu v rámci předchozího pobytu na VŠE. Později vyzkoušel i některé online kurzy češtiny, ale opět se naučil jen pár slov, protože si prošel pár lekcí a poté skončil. Po příchodu do ČR si našel práci v Ostravě jako učitel angličtiny, a to postupně na vysoké škole, soukromé základní škole, v mateřské škole a na jazykové škole.

V jazykové škole se v září 2016 seznámil se svojí ženou. Jeho žena je Češka, je jí 35 let a momentálně nepracuje. Svatbu měli v listopadu 2017 v ČR, bydlí společně v bytě v Ostravě, ale často navštěvují manželčiny rodiče v Petřkovicích. Manželka postupně učí Jamese česky. James nyní rozumí jednoduchým větám a je schopen i česky konverzovat. Kdykoli má příležitost, např. jde posedět s kamarády u piva, zkouší mluvit s místními. Během pobytu v ČR James zjistil, že jeho předci pocházejí ze Slovenska a nyní zvažuje, zda se v budoucnu pokusí získat slovenské občanství.

Na konci června 2017 skončil James s vyučováním angličtiny a od srpna 2017 pracuje jako manažer logistiky DHL. Díky práci měl možnost asi půl roku navštěvovat bezplatný kurz češtiny. Trochu se zlepšil, hlavně gramatiku, slovní zásobu získává převážně díky své ženě.

V práci je spokojený, protože konečně dělá něco, co souvisí s oborem, který studoval. V ČR se mu líbí. Se ženou mluvili o tom, že by se mohli na čas přestěhovat do jiné země EU

nebo do USA, ale zatím nic vážného neplánují. Přemýšlí, že by v budoucnu mohl v ČR studovat magisterský obor finance nebo právo, ale ještě se nerozhodl, jestli to udělá. Praktického lékaře mu pomohla sehnat sekretářka z jazykové školy, kde učil a tento lékař mu pak dal tip na stomatologa. Má zelenou kartu zdravotní pojišťovny a je pojištěn u VZP.

Odpovědi na otázky polostandardizovaného rozhovoru – James:

Ot. č. 1: „Zažil jste po příchodu do České republiky kulturní šok?“

„Hádám, že když jsem sem poprvé přišel, myslel jsem si, že je tu všechno stejné jako v USA. V pohodě. Všichni byli milí, normální, nesnažili se mě využít, ale záhy poté jsem si uvědomil, že mě lidé využívají. Takže jsem měl nějaké špatné zkušenosti. Například, když jsem si hledal bydlení, říkali mi někteří lidé, že mi pomohou, a stejně tak s některými dokumenty. A nakonec jsem si musel vše vyřídit sám. V USA, když vám někdo slíbí, že Vám s něčím pomůže, tak se na to můžete spolehnout. To je asi hlavní rozdíl v naší kultuře.“

Ot. č. 2: „Jak dlouho Vám trvalo, než jste si v ČR zvykl?“

„Řekl bych, že než jsem si zvykl, jak tu věci fungují, trvalo to asi půl roku. A čím déle tu jsem, tím lépe rozumím zdejší společnosti a tím víc si tu zvykám.“ „**Takže dejme tomu po roce jste se tu cítil více jako doma?**“ *„Během prvních měsíců jsem se tu začal orientovat, po 6 měsících to bylo ještě lepší a po roce to už bylo úplně pohodě a teď po dvou letech se tu cítím jako doma. Vlastně asi minulý měsíc jsem začal mít pocit, že tu mám další domov, mimo ten v USA.“*

Ot. č. 3: „Kam jste se obracel, když jste v ČR řešil nějaký problém?“

„Obrátil jsem se na svou ženu, i když mi možná občas nechtěla pomoci. Někdy to byly opravdu hloupé problémy, ale musel jsem to s někým vyřešit a jí důvěřuji nejvíc. Taky mám pár přátel, kteří mi občas pomohli, jednoho kamaráda z Ameriky. Vždycky jsem se obracel na lidi, ke kterým jsem v té době měl největší důvěru.“ „**A čemu říkáte hloupé problémy?**“ *„Problémy s dokumenty, administrativou, bytem a tak.“*

Ot. č. 4: „Pokud jste využil Centrum na podporu integrace cizinců v Ostravě, jak hodnotíte jeho služby? Jakou máte zkušenost?“

„Integrační centrum? Ani nevím, že tu nějaké je.“ „**To je také odpověď?**“

Ot. č. 5: „Využil jste někdy některou z dávek českého sociálního systému – jako je např. nemocenské nebo podpora v nezaměstnanosti?“

„Podporu v nezaměstnanosti ne, nemocenské také ne. Ale zvykl jsem si na to, jaký tu je sociální systém. Je opravdu dobrý a myslím, že možná nejlepší ze všech zemí v EU a taky

v porovnání s USA je dobrý.“ „**Takže byste řekl, že do budoucna máte dostatek informací?**“
„Řekl bych, že ano.“

Ot. č. 6: „Jak vnímáte klady a záporny života v ČR dnes oproti době, kdy jste do ČR poprvé přišli?“

„Řekl bych, že teď je tu pro mě vše srozumitelnější. Za výhodu bych označil sociální systém. Negativem je fakt, že ne každému se dá věřit. Člověk tu musí být nezávislý a umět si pomoci sám, což bych řekl, že může být plus i minus. Byl bych raději, kdyby si lidé více pomáhali a byli přátelštější. Pozitivem je zde dopravní systém, který je na dobré úrovni. Také životní náklady tu nejsou vysoké, v porovnání s jinými zeměmi.“

Ot. č. 7: „Hodláte v ČR zůstat – proč ano, proč ne?“

„Momentálně ano, protože jak jsem říkal, začal jsem se tu cítit jako doma. Nyní tu máme všechno, ale možná za rok, za dva se přestěhujeme. Nevíme, jestli do jiné země EU nebo do USA. Ale zvykám si tu, a lépe se dorozumím česky. Myslím, že hodně záleží na tom, jestli se člověk chce učit jazyk a poznat zdejší kulturu. Pokud ano, pak v Česku pravděpodobně zůstane, pokud ne, tak odejde. Sám sebe vidím někde mezi tím.“

Shrnutí případové studie č. 6

James žije v ČR přes dva roky. Jeho předci pocházejí z bývalého Československa a pro přestěhování do ČR se rozhodl během studií po semestru stráveném v Praze. Do ČR přijel bez víza a během 90 dnů získal dlouhodobé vízum za účelem podnikání (viz podkap. 1.2.2.1). Poté získal zaměstnaneckou kartu a nyní je držitelem modré karty (viz podkap 1.2.2.2). V ČR má veřejné zdravotní pojištění u VZP a je držitelem průkazu pojištěnce z třetí země pracujícího v ČR (viz podkap 3.1.4.1) Trvalo mu asi půl roku, než si v ČR zvykl a po dvou letech se tu cítí jako doma. Službu Integrovaného centra nevyužil a o žádnou sociální dávku nežádal, neví, že IC existuje. V rámci semestru v ČR navštěvoval kurz češtiny, poté se sám krátce učil česky prostřednictvím online kurzů a také navštěvoval půlroční kurz v zaměstnání. Nejvíce se naučil díky manželce a nyní rozumí jednoduchým větám a je schopen konverzovat. Myslí si, že v ČR má více příležitostí než by měl v USA. Líbí se mu zde sociální systém a doprava. Oceňuje také nízké životní náklady. Za negativum považuje to, že nemůže důvěřovat cizím lidem. Momentálně chce v ČR zůstat, ale v budoucnu se možná s manželkou přestěhují jinam. Také přemýšlí, že zkusí prostřednictvím svých předků získat slovenské občanství.

5.7 Interpretace

V diplomové práci bylo zpracováno šest případových studií zaměřených na adaptaci cizinců z vyspělých zemí na život v České republice a na způsob, jakým je při ní využíván český sociální systém.

První případová studie se zabývá situací Amy, občanky USA ve věku 25 let. S adaptací na život v nové zemi měla již dřívější zkušenosti. Přizpůsobit se podmínkám života v ČR jí trvalo asi půl roku. V souladu s teorií o úspěšné adaptaci na novou kulturu k tomu došlo poté, co si v ČR našla přátele (viz podkap. 2.1). Využila službu odborného sociálního poradenství, ale pouze jednorázově, protože nebyla spokojena s úrovní poskytnutých služeb. Žádnou dávku ze sociálního systému nečerpala a chystá se ČR opustit.

V druhé případové studii se zabývám situací Michela, 26 letého Francouze. Podobně jako Amy má již dřívější zkušenost s adaptací na novou kulturu. Na způsob života v ČR si zvykal asi půl roku a nevyužil při tom žádnou sociální službu ani nepobíral žádnou sociální dávku. Tvrdí, že má informace o tom, na co by měl jako občan EU nárok. Zatím neví, zda chce v ČR zůstat.

Případová studie číslo tři se týká situace Samantha, 24 leté Američanky, která nemá s životem v zahraničí žádnou předchozí zkušenost. Adaptace u ní probíhala několik měsíců, ale nejvíce jí pomohlo, když její přítel na měsíc odjel pryč a ona se o sebe musela postarat sama. To jí dodalo sebedůvěru a dokázala si, že nemusí být na příteli závislá. Měla zájem o službu odborného sociálního poradenství, ale dostavila se mimo otevírací hodiny, a proto službu nevyužila. Do budoucna jí v případě potřeby plánuje využít. O žádnou sociální dávku v ČR nežádala. Prozatím chce v ČR zůstat.

Čtvrtá případová studie se zabývá Jorgem, 32 letým Portugalcem, který, podobně jako Samantha, neměl před příchodem do ČR zkušenost se životem v zahraničí, pouze asi měsíc pobýval u svých rodičů ve Francii a poté se přesunul do ČR. Adaptace na život v ČR mu trvala asi rok, což může souviset i s tím, že zcela změnil svou profesní dráhu a nemá zde rodinu ani partnerku. Za dobu svého pobytu Jorge nepobíral žádnou sociální dávku a nevyužil sociální službu. Jorge žije v ČR nejdéle ze všech účastníků výzkumu, tři a půl roku. Váží si zde stabilního zaměstnání a předpokládá, že v ČR pravděpodobně zůstane.

V páté případové studii se věnuji adaptaci Mikea, 27 letého Američana, který má zároveň i slovinské občanství. Mike strávil před příchodem do Česka rok ve Slovinsku. Obě kultury se mu zdají hodně podobné, a proto neprožil velký kulturní šok. I tak mu adaptace trvala asi půl roku. Na rozdíl od ostatních účastníků využil dávku českého sociálního systému,

a to nemocenské. Zároveň využil i sociální službu – odborné sociální poradenství, když potřeboval pomoc s daněmi. Neplánuje v ČR zůstat, neuvádí časový údaj, ale v budoucnu by se chtěl vrátit zpět do Slovinska.

V poslední případové studii se věnuji Jamesovi, 25 letému Američanovi, který byl poprvé v ČR v rámci semestrálního pobytu v Praze. Zvyknout si na život v ČR mu trvalo asi půl roku. Nyní tvrdí, že se tu cítí jako doma. O žádnou sociální dávku nežádal a o sociálních službách neví, nevyužil je, ačkoliv zároveň chválí český sociální systém. Přestože nachází na životu v ČR hodně pozitiv, není si ale jistý, zda tu chce zůstat trvale.

Součástí každé z výše uvedených případových studií jsou i odpovědi na polostrukturované otázky. Otázka č. 1 se týkala toho, zda respondenti zažili po příchodu do ČR kulturní šok. Všichni respondenti potvrdili, že kulturní šok zažili, ale v různé míře. Mike kulturní šok téměř neprožil, protože měl předchozí zkušenost s životem ve Slovinsku. Stejně tak Amy již měla zkušenost se životem v Evropě, a proto byla na většinu věcí připravená. Jorge uvedl, že kulturní šok zažil. James si zpočátku myslel, že USA a ČR se příliš neliší a o to byl následný kulturní šok silnější. Samantha naopak od počátku pozorovala odlišnosti mezi oběma zeměmi, ale dokázala najít i pozitivní věci. Ukazuje se, že nejintenzivnější kulturní šok zažil Michel.

Otázka č. 2 hledala odpověď na to, jak dlouho trvalo respondentům, než si zvykli na život v ČR. Michel, James a Mike uvedli dobu asi půl roku, Samantha několik měsíců a pomohlo jí, když strávila v ČR měsíc sama - bez přítele. Naproti tomu Jorge a Amy shodně uvedli dobu kolem jednoho roku.

Otázka č. 3 zjišťovala, na koho se respondenti obraceli v případě problémů. Jorge a Michel řešili své problémy v ČR se svým zaměstnavatelem a ambasádou. Amy se obracela na kolegy z práce a na české přátele. Na kolegu z práce se obrátil i Mike, který později vyhledal i služby Centra na podporu integrace cizinců. Samantha se radila s přítelem, stejně jako James se svou ženou nebo přáteli.

Otázka č. 4 zkoumala, zda mají respondenti zkušenost s Centrem na podporu integrace cizinců. James nevěděl, že Centrum existuje. Jorge ho nikdy nevyužil. Michel Centrum zná, ale domnívá se, že ho jako občan EU nemůže využít. Samantha služby Centra využít chtěla, ale přišla mimo otevírací dobu. O službách Centra ví a plánuje je v budoucnu využít. Amy a Mike služby Centra využili, ale mají odlišnou zkušenost. Amy hodnotí služby Centra negativně. Tamní pracovnice jí slíbila pomoc, ale nikdy se jí neozvala. Mike přes prvotní negativní zkušenost hodnotí Centrum kladně.

Otázka č. 5 zjišťovala, zda respondenti využili některou z dávek českého sociálního systému. Jorge, Amy a Samantha v ČR žádnou sociální dávku nečerpali. Michel a James uvádí, že žádnou sociální dávku nečerpali, ale shodují se na tom, že mají informace do budoucna. Jediným respondentem, který sociální dávku využil, je Mike a jedná se o nemocenské.

Otázka č. 6 se týká srovnání výhod a nevýhod, jak je vidí respondenti v současnosti, oproti době, kdy do ČR poprvé přišli. Jorge v ČR po třech letech pobytu oceňuje stabilitu svého zaměstnání. Oproti době, kdy do ČR přišel, mu čím dál víc chybí jeho rodina. Amy také jmenuje stesk po rodině a domnívá se, že v ČR mají lidé nízké platy. Ze zkušeností v zaměstnání se také domnívá, že v Česku tráví rodiče více času s dětmi. Amy, Mike a James shodně oceňují efektivní dopravu. Samanthě se v Česku líbí, že si může vybrat dovolenou, získat zdravotní péči a prosociální nastavení zdejšího systému. Jorge, Mike a James považují životní náklady v Česku za nízké, což je v protikladu k názoru Amy. Michel je z respondentů nejméně spokojený, ačkoliv zároveň uvádí, že se mu v ČR líbí. Stěžuje si na úroveň dopravy, předsudky a cizineckou policii. S cizineckou policií má špatné zkušenosti i Samantha.

Poslední otázka zjišťovala, zda hodlají respondenti v ČR zůstat i nadále. Jorge a Michel uvádí, že to, zda zůstanou v ČR, záleží na tom, jak se bude vyvíjet jejich zaměstnání. Oba nemají k Česku jinou vazbu. James a Samantha mají za partnery Čechy a chtějí v ČR nějaký čas zůstat. Amy v ČR zůstat nechce a v červenci 2018 se stěhuje do Anglie. Mike se plánuje vrátit zpět do Slovinska.

6 Shrnutí výzkumné části

Všichni respondenti jsou vysokoškolsky vzdělaní. Kulturní šok prožili také všichni, ale v různé intenzitě. Délka adaptace na život v ČR se pohybovala mezi půl rokem až rokem. Centrum na podporu integrace cizinců v Ostravě využili dva respondenti (viz případová studie č. 1, 5), ačkoliv zájem měla i další respondentka (viz případová studie č. 3). Většina respondentů se v případě potřeby obracela na zaměstnavatele nebo kolegy ze zaměstnání. (viz případová studie č. 1,2, 4, 5). Dva respondenti na svého partnera (viz případová studie č. 3, 6). Dva respondenti uvádějí, že mají informace o českém sociálním systému (viz případová studie č. 2, 6). Pouze jeden respondent čerpal sociální dávku (viz případová studie č. 5).

V rámci odpovědí na výše uvedené oblasti byly zaznamenány také subjektivní výpovědi respondentů, které zachycují jejich názory na život v Česku. Pro většinu respondentů je důležité, jak se bude vyvíjet jejich práce. Nechtějí stereotypní zaměstnání. A potřebují vědět, že se v zaměstnání mohou postoupit na vyšší pozici. Většina respondentů si život v ČR chválí a problémy se kterými se respondenti setkávají, pramení často z jazykové bariéry. I Julian, který vyjmenoval nejvíce negativ, uvádí, že se mu v ČR líbí. Respondenti často hovoří o problémech s nalezením praktického lékaře nebo stomatologa. Dávky z českého sociálního systému, až na jednoho účastníka, nečerpali. Je možné, že to souvisí s jazykovou bariérou, kvůli které nemají dostatečné informace a zároveň do jisté míry i se zemí původu (např. v USA je kladen důraz na individuální odpovědnost jednotlivce a stát hraje v sociální politice minimální roli.)

Doporučení

Jelikož byl výzkum proveden v Ostravě, doporučila bych sociálním pracovníkům tamního Centra pro podporu integrace cizinců, aby navázali kontakt s personálním oddělením jednotlivých mezinárodních firem, které ve velké míře zaměstnávají cizince a mají pobočku v Ostravě. Domnívám se, že vzájemné propojení a koordinace při řešení jejich problémů by prospěla oběma stranám a hlavně zmíněným cizincům.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak probíhá adaptace cizinců z vyspělých zemí na život v České republice a zda, případně jak je při ní využíván český sociální systém. Teoretická část práce poskytuje čtenáři informace k okolnostem uvedeným v jednotlivých případových studiích v praktické části a obsahuje přehled nároků na dávky z českého sociálního systému pro cizince dle jejich pobytového oprávnění. V praktické části práce jsem popsala adaptaci šesti respondentů pomocí případových studií a zkoumala jsem, jak při ní byl využit sociální systém České republiky.

Jedním z předpokladů úspěšné adaptace je adaptace pracovní. Někteří z respondentů přišli do ČR, protože zde měli přislíbené zaměstnání, další získali zaměstnání až v průběhu pobytu. Tato podmínka byla splněna již při výběru respondentů. Další podmínkou úspěšné adaptace je adaptace sociální, která se projevuje v přizpůsobení se životním podmínkám. Uváděná délka adaptace na životní podmínky se pohybovala od šesti měsíců do jednoho roku. Faktory, které k ní přispěly, byly též variabilní. Nejčastěji se objevujícím faktorem bylo pochopení toho, jak v ČR věci fungují. Respondenti dále uvedli jako důležité získání přátel nebo pocitu sebedůvěry. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že adaptace probíhá velmi individuálně a každý účastník výzkumu ji popisoval odlišně, i když je možné najít některé společné prvky.

Hypotéza číslo 1 se naplnila částečně. Většina respondentů neuvedla výslovně jazykovou bariéru jako jejich hlavní problém v adaptaci, ale uvádí např. problém s jednáním na cizinecké policii, vyřizováním osobních záležitostí nebo nedorozumění vzniklá v důsledku nedostatečné znalosti jazyka. Hypotéza číslo 2 o minimálním využívání českého sociálního systému se potvrdila, vzhledem k tomu, že dávku z tohoto systému čerpal pouze jeden respondent a pouze dva respondenti využili odborné sociální poradenství.

Diplomová práce pro mě byla přínosem, neboť jsem tím získala přehled o dávkách poskytovaných v rámci našeho sociálního systému a zároveň o druzích pobytového oprávnění, kteří mohou cizinci na našem území mít. V budoucnu bych se chtěla právě na sociální práci s cizinci zaměřit, a proto ji vnímám jako pomyslný první krok.

Seznam grafů a schémat

Graf č. 1: Vývoj počtu cizinců v České republice podle typu pobytu v letech 2006 až 2016

Graf č. 2: Počet cizinců z vybraných zemí EU se zaevidovaným pobytem na území ČR

Graf č. 3: Počet cizinců z vybraných zemí mimo EU se zaevidovaným pobytem na území ČR

Schéma č. 1: Schéma akulturačních strategií podle J. W. Berryho

Seznam zkratek

ADHD	porucha pozornosti s hyperaktivitou
aj.	a jiné
apod.	a podobně
č.	číslo
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
EDS	Evropská dobrovolná služba
EU	Evropská unie
IT	Informační technologie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠ	mateřská škola
např.	například
odst.	odstavec
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
ot.	otázka
písm.	písmeno
podkap.	podkapitola
popř.	popřípadě
PPM	peněžitá pomoc v mateřství
s.	strana
Sb.	sbírka
tj.	to jest
tzv.	tak zvaný
ÚP	Úřad práce
USA	Spojené státy americké
vyd.	vydání
VZP	Všeobecná zdravotní pojišťovna
z.	zákon

Seznam použitých zdrojů

BERRY, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. In *Applied Psychology: An International Review*. International Association of Applied Psychology. Ročník 46, vydání č. 1. Leden 1997.

ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálně-geografické diferenciaci Česka. *Geografie – Sborník ČGS*, 116, 4, 2011.

ČSSZ. [online]. *Profil České správy sociálního zabezpečení*. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/profil-organizace/>>

ČSÚ. Cizinci k nám přicházejí hlavně za prací [online]. *Český statistický úřad*. 22. 3. 2018 [cit. 2018-05-21]. Dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-k-nam-prichazeji-hlavne-za-praci>>

ČSÚ. Cizinci: Metodika počtu cizinců. [online]. *Český statistický úřad*. 7. 3. 2017 [cit. 2018-22-05]. Dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/cizinci/metodika-poctu-cizincu>>

ČSÚ. Cizinci: počet cizinců [online]. *Český statistický úřad*. 3. 5. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>>

EFEKTIVNÍ VEŘEJNÁ SPRÁVA. Občané EU a jejich rodinní příslušníci. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 6. 10. 2016 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici.aspx>>

EGOVERNMENT. Občané EU a jejich rodinní příslušníci. Povinnosti cizince. [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 17. 7. 2017 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/informace-pro-cizince-obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici-povinnosti-cizince.aspx>>

EGOVERNMENT. Občané třetích zemí: Vízum k pobytu nad 90 dnů (dlouhodobé) [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 15. 5. 2018 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z

<<http://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobe.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>>

EU LAW AND PUBLICATIONS [online]. EUR-Lex. Access to European Union Law. Nedatováno [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1470923525517&uri=CELEX:32001R0539>>

GILLERNOVÁ, Ilona a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 256 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2798-1.

HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 311 s. ISBN 80-7178-803-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9.

INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. *Hledání volných míst obsaditelných držiteli modré karty*. [online]. Úřad práce ČR. Nedatováno [cit. 2018-05-24]. Dostupné z <http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/modka/vm>

INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. [online]. *Příspěvek na bydlení*. 1. 1. 2018 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. 2018. [online]. *Advanced economies*. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weoselco.aspx?g=110&sg=All+countries+%2f+Advanced+economies>>

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Vydání první. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. 269 stran. ISBN 978-80-245-2096-4.

KANCELÁŘ ZDRAVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ. [online]. *Změna ve zdravotním pojištění OSVČ z USA*. 17. 12. 2016. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z <<https://www.kancelarzp.cz/cs/2-uncategorised/516-zm%C4%9Bna-ve-zdravotn%C3%ADm-poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD-osv%D4%8D-z-usa>>

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MODERNÍ ÚŘAD. Občané třetích zemí. Příjezd do ČR, povinnosti a délka pobytu. [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 10. 8. 2017 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/prijezd-do-cr-povinnosti-a-delka-pobytu.aspx>>

MPSV. [online]. *Důchodové pojištění*. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/3>>

MPSV. [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 4. 1. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/65>>

MPSV. [online]. *Pomoc v hmotné nouzi*. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/5>>

MPSV. [online]. *Sociální zabezpečení cizinců v ČR*. 21. 6. 2018 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<https://www.mpsv.cz/cs/603>>

MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upr. vyd., Ve Vydavatelství UP 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 42 s. Skripta. ISBN 80-244-0749-3.

ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Často kladené dotazy: Slovníček pojmů [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>>

ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Legální migrace [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/legalni-migrace.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>>

ODBOR AZYLOVÉ A MIGRAČNÍ POLITIKY. Statistky: Cizinci s povoleným pobytem [online]. *Ministerstvo vnitra České republiky*. 24. 4. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/migrace/docDetail.aspx?docid=21609249&doctype=ART>>

PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017. 362 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-5646-2.

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY – SLUŽBA CIZINECKÉ POLICIE. Hlášení pobytu cizinců. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.policie.cz/clanek/hlaseni-pobytu-cizincu.aspx>>

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY – SLUŽBA CIZINECKÉ POLICIE. O nás. 2018 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z <<http://www.policie.cz/clanek/o-nas-831034.aspx>>

PRŮCHA Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. 220 s. Psychologie. ISBN 978-80-7367-709-1.

SLEZSKÁ DIAKONIE. [online]. *Občanská poradna Havířov*. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z <<http://www.slezskadiakonie.cz/sluzby/obtizne-zivotni-situace/obtizne-zivotni-situace-sluzby/centrum100>>

SLOVNÍK SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Denní vyměřovací základ – nemocenské pojištění*. 2018. [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z <<http://slovník.mpsv.cz/denni-vymerovaci-zaklad-nemocenske-pojisteni.html>>

TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrovaná politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8.

VODÁKOVÁ Alena, ed. et al. *Sociální a kulturní antropologie*. Vyd. 2. rozš. Praha:

Sociologické nakladatelství, 2000. 175 s. Sociologické pojmosloví; sv. 3. ISBN 80-85850-29-X.

VZP ČR. [online]. *Registrace u VZP, průkaz pojištěnce*. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z <<https://www.vzp.cz/platci/informace/povinnosti-platcu-metodika/3-1-pojistenci>>

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti